

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈ. КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

I.

Излази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

X.

К. Ц. МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Број 50

Цетиње, 10 јануара 1899.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА
И ЦЕНТРАЛНА

Г. Г. ОРУЖНИК И ПЛЕМЕНСКИМ КАПЕТАНИМА.

Често долазе Гл. Школ. Надзорништву и самоме Министарству због школскијех послова и давија од појединијех општина изасланици по два и три лица, а бива и по десет и двадесет лица.

Ова су изасланства штетна народу; узрок су великијем трошковима и дангуби, а цијељ се ријетко кад постизава, но се и опет изашиљу комисије, те не само што нови трошкови настају око путнина и глоба, но се још у општинама распаљују страсти, међу људима омразе и заваде.

Овај штетни обичај треба да престане, а од сада нека се поступи овако:

Ако се тиче отварања нове школе, нека дотични кметови пријаве ту жељу народну своме капетану. Капетанова је дужност, да по томе у свечани дан окупи народ, распита и увјери се: је ли то општа жеља народна? Је ли народ у стању оградити школу, дати јој што треба и издржавати је? Је ли сагласан за мјесто школе и је ли то мјесто добро одабрано? Колико села и домова припадају тој школској општини и колики је број

дјеце? О свему томе капетан ваља одмах да пошаље писмени извјештај окружном капетану. Окр. капетан настојаваће, да се по томе извјештају и сам о свему обавијести, и пошто ствар рашчисти и уреди, поднијеће Министарству предлог о томе на ријешење.

Ако има давију учитељ с ким или ко с учитељем, нека извиђа капетан; не могне ли смирити — нека спроведе окр. капетану.

Настане ли спор између учитеља и мјесне власти, било то лична зађевица или због занемаривања дужности према школи и неподмиривања потреба школскијех, које Закон наређује, нека се тужилачка страна обрати окружном капетану, који ће ствар извиђети и ријешити.

Сваки такав случај и окр. и племенски капетан доставиће Главном Школ. Надзорништву, а ово, ако буде потребито, Министарству, које ће по томе водити рачун о уредности или неуредности мјеснијех власти и учитеља и наређиваће, што према томе буде потребно.

Послије ове наредбе неће ни Министарство, ни Гл. Шк. Надзорништво примати ни једно изасланство. Буде ли потреба, према извјештају окр. капетана, Министарство ће послати свога изасланика у дотично племе, што ће за ствар бити много боље, а народу много лакше и корисније.

Ако би и послије ове наредбе долазило какво изасланство и докаже се, да оно није знало за ову наредбу, његови трошкови пашће на капетана.

Министарство Просвјете.

КРАТКИ УСТАВ
или
ЦРКВЕНО ПРАВИЛО
ЗА УЧЕНИКЕ
БОГОСЛОВСКО-УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ.

ПО РУСКОМЕ
пише М. М.

КРАТКА ИСТОРИЈА
Црквенога Устава и Богослужења.

Уређени и у свијем својим потанкостима сам са собом тако сагласни устав Богослужења није учињен од једном, него је у течају неколико вијекова црквом био обрађиван и попуњаван.

Као што укупно хришћанско Богослужење, тако и црквени устав има свој пресобраз у старозавјетној цркви. Богослужење у вријеме старо-завјетних Патријарха састојало се у самоме клању жртава и молитава. Заједно са развићем јеврејске образованости, напредовало је и уређење Богослужења. Иза патријархалнога времена састав Богослужења увршћени су били псалми, читање и тумачење закона, Псалме, Крпљење и т. д. установљено је било још при Мојсеју.

Овакви дјелимични састави старо-завјетнога Богослужења налазе се и у хришћанском Богослужењу. Тако клање старо-завјетних жртава у хришћанској цркви представља ново-завјетна, крсна на Голготи принесена за „спасење мiра“ жртва. Овакво свештенодјејство у приносу св. бескрвне жртве свршава се на св. Литургији.

По предању, најпрви чин Божествене литургије написао је Апостол Јаков у Јерусалиму; а послије прерадили су га и у краћој форми саставили у 4 вијеку Василије Велики и Јован Златоусти.

У 8 вијеку Јован Дамаскин обогатио је црквени устав Октоихом — Осмогласником. Иза тога Андрија Епископ Критски, Козма, Јован и други црквени списатељи васкрсно Богослужење и веће празнике допунили су канонима.

Побожни поштоваоци мученика и осталијех Светитеља засебнијема службама допунили су црквено Богослужење, у

част Божијих угодника, и отуда је постала књига Минеа. У састављању Триода учествовало је више особа, као: Цар Лав премудри, свештеномонаси: Јосиф, Козма, и други, па чак учествовале су у томе неке жене, као Касија.

У разнијем мјестима били су и разнолики обреди црквени. Овакве разноликости у 5 вијеку у један опћи поредак довео је св. Сава Освећени, побожни подвижник Св. Обители у Јосафатовој долини. Његов је устав примила сва православна црква, а ако је каква мала и незнатна разлика у томе остала, то је било ушљед мјеснијех околности.

У П У С Т В О

з а

Учење Црквенога Устава.

Предходна сирема.

Питање. Шта је то црквени устав?

Одговор. Црквени је устав излагање правилнога поретка Богослужења, која се свршавају у православној цркви.

П. Зашто је потребит црквени устав?

Од. Црквени устав потребит је зато, да би се Богослужење обављало пристојно и по чину, да би се оно у свима Богомољама и мјестима једнако свршавало по једном поретку, у каквоме су га Св. Оци установили, и у каквоме га је примила св. православна црква.

П. Шта је потребито, па да би се боље могао разумјети и научити црквени устав?

Од. Ради бољега разумијевања и познавања црквенога устава потребито је:

I. Познати књиге, по којијема се обавља црквено правило.

II. Познати главни поредак црквеног Богослужења.

III. Необходно је нужно знати, како се има свршавати разнолико, но у једно здружено правило Богослужења.

IV. Ваља знати у чему се састоји разноликост при обављању једнога истога Богослужења, које се свршава у разне дане преко године.

V. Потребито је знати Богослужење тајанстава и разнијех обреда, који се свршавају у св. храмовима и хришћанскијем домовима.

П Р В И Д И О.

О Богослужбенијем књигама.

П. Које су књиге необходимо нужне за свршавање Богослужења?

Од. Необходимо нужне књиге за обављање Богослужења потребите су ове: 1) Евангелије и Апостол; 2) Псалтир; 3) Служебник; 4) Часослов; 5) Октоих; 6) Минеа мјесечна; 7) Минеа општа; 8) Триод посни; 9) Триод цвјетни (Пентикостар) 10) Требник и 11) Књига молебно пјеније.

Г Л А В А П Р В А.

О Евангелију и Апостолу.

П. Шта је Евангелије?

Од. У црквено-Богослужбеном језику Евангелијем назива се она Св. Књига, која у себи садржи св. науку Христа Спасиоца, коју су написали четири Евангелиста, и која је распоређена за читање на извјесна Богослужења.

П. Кад се у црквеном Богослужењу употребљава Апостол и Евангелије?

Од. Апостол и Евангелије читају се на Св. Литургији Василија Великог у Јована Златоустага преко године; а тако читају се и на Св. Литургији Петровској, али то само на Обретеније главе Јована Претече 24 фебруара и на 40 мученика 9 марта. Даље чита се св. Евангелије у недељне и празничне дане на јутрењи; на извјеснијем часовима, а тако и при некијем другијем свештенодјејствијама, како је кад уставом прописано.

П. Која се мјеста из Евангелија и Апостола читају при тијем службама?

Од. Читање из Евангелија и Апостола за сваки недељни и празнични дан одређује црквени устав, т. ј. у њему је прописано, кад се и које се Зачало којег дана из Евангелија и Апостола има читати. Зато је при крају књиге Апостола и Евангелија кроз течај цијеле године назначено, које се Зачало кога дана из Апостола и Евангелија има читати. А такође најпослије при крају Апостола и Евангелија прописано је, шта се из њих при односнијем свештенодјејствијама има читати.

Г Л А В А Д Р У Г А.

О Псалтиру.

П. При којима се црквенијем службама употребљава Псалтир?

Од. Псалтир се употребљава при многијем црквенијем службама. Из њега се читају, како је кад одређено, и то: поједини

стихови или избрани псалми, а и по неколико псалмова по реду.

П. Одакле се можемо научити правилу, по коме се при извјеснијем службама чита Псалтир?

Од. Кад се као извод из Псалтира читају поједини стихови или избрани псалми, то је одређено у Часослову, гдје се и они налазе у онаквоме поретку, у каквоме се исти имају и читати у дотичном Богослужењу.

П. Шта се разумијева под именом катизме?

Од. Под именом катизме разумијевају се неколико у једноме одјелку састављенијех псалмова. Ради правилнога употребљавања Псалтир је подијељен на 20. катизама, исто онако, као што су Евангелије и Апостол подијељени на зачала. А осим овога свака катизма раздијељена је на три одјељења.

П. Како се обично називају та одјељења?

Од. Називају се: прва, друга и трећа „Слава“. Кад се у цркви читају катизме, па кад читач (чтец — пјевчик — ђак) сврши први дио катизме, он настави: „Слава Отцу, и Сыну, и Святому Духу; и нынѣ и присно, и т. д. Иза тога настави: „Аллилуиа“ три пут, „Господи помилуй“ три пут. Опет: „Слава“, и т. д. Иза тога: „И нынѣ и присно“ и т. д. Послије овога читач на ново наставља читање другог одјељка — друге славе. — Тако се пружа читање друге и треће „Славе“. Послије сваке „Славе“ обично оно, што је више казато иза прве „славе“ — првог одјељења. Овакво читање Псалтира зове се: стихословје псалтира.

П. Чита ли се Псалтир при свакоме Богослужењу?

Од. Не. Псалтир се чита само на вечерњи, полуноћници, јутрењи и извјеснијем часовима.

П. Које се катизме читају на појединоме од тијех Богослужења?

Од. У недјељне дане на полуноћници катизме нема; а у остале седмичне дане, изузевши дан суботни, чита се на полуноћници 17-та, а у суботу 9-та катизма. Другијех пак дана преко седмице читају се катизме по уставу наизмјенице.

П. Знаш ли како устав одређује, да се читају катизме преко цијеле године?

Од. Читање катизама преко године по уставу раздијељено је на пет начина, и то:

1-во. Од Недјеље Томине, до оданија Крстовадне, на вечерњи чита се по једна, а на јутрењи по двије катизме. Таквијем начином у продужењу цијелог времена од Недјеље Томине

до оданија Крстовадне (22 септембра) читају се катизме по
ниже означеној табlici, и то:

Дани седмични	На јутрењи	На вечерњи
Недјеља	2, 3.	--
Понедељник	4, 5.	6.
Уторник	7, 8.	9.
Сриједа	10, 11.	12.
Четвртак	13, 14.	15.
Петак	19, 20.	18.
Субота	16, 18.	1.

По начину кога представља вишеизложена таблица читају се катизме и од 20. децембра до 14. јануара, и од недјеље блуднога сина до часнога великога поста.

2. Од оданија Крстовадне, до јест управо од 22. септембра до 20. децембра на јутрењи читају се по три, а на вечерњи по једна и то 18-та катизма из једне (суботу, која чини изузетак како на јутрењи тако и на вечерњи.

Овај поредак представља следећа таблица.

Дани седмични	На јутрењи	На вечерњи
Субота	16, 17,	1.
Недјеља	2, 3,* пол.	—
Понедељник	4, 5, 6.	18.
Уторник	7, 8, 9.	18.
Сриједа	10, 11, 12.	18.
Четвртак	13, 14, 15.	18.
Петак	— 19, 20.	18.

*) Полијелеи, т. ј. псалом 134 и 135.

Овијем истијем поретком чита се псалтир од 15 јануара до недјеље блуднога сива.

3. У 1-вој, 2-гој, 3-ћој, 4-тој и 6-тој седмици великога поста псалтир се чита особитијем начином и то: на вечерњи једна и то 18-та, а на јутрењи по три катизме. А осим тога уз велики пост читају се катизме и на часовима. Овај поредак изложен је у таблици која ниже шљедује, и то:

Дани седмични	На јутрењи	На 1 час	На 3 час	На 6 час	На 9 час	На веч.
Понедјељник	4, 5, 6.	—	7.	8.	9.	18.
Уторник	10, 11, 12.	13.	14.	15.	16.	18.
Сриједа	19, 20, 1.	2.	3.	4.	5.	18.
Четвртак	6, 7, 8.	9.	10.	11.	12.	18.
Петак	13, 14, 15.	—	19.	20.	—	18.
Субота	16, 17.	—	—	—	—	1.
Недјеља	—	—	—	—	—	—

4. За 5-ту седмицу великога поста има особито правило, по коме се чита Псалтир. У овој седмици на вечерњи мијењају се катизме; а у четвртак на јутрењи чита се само једна катизма.

Овај распоред види се на таблици ниже изложеној.

Дани седмични	На јутрењи	На 1 час	На 3 час	На 6 час	На 9 час	На веч.
Субота	16, 17.	—	—	—	—	1.
Недјеља	2, 3, 17.	—	—	—	—	—
Понедјељник	4, 5, 6.	—	7.	8.	9.	10.
Уторник	11, 12, 13.	14.	15.	10.	18.	19.
Сриједа	20, 1, 2.	3.	4.	5.	6.	7.
Четвртак	8.	—	9.	10.	11.	12.
Петак	13, 14, 15.	—	19.	20.	—	18.

5. Најпослије још једном мијења се ред читања катизама и то у велику седмицу Господњијех страсти, као што се то види на изложеној овдје табlici, и то:

дани седмични	на јутрењи	на 3 час	на 6 час	на вечерњи
Недјеља	2, 3.	—	—	—
Понедјељник	4, 5, 6.	7.	8.	18.
Уторник	9, 10, 11.	12.	13.	13.
Сриједа	14, 15, 16.	19.	20.	18.
Четвртак	—	—	—	—
Петак	—	—	—	—
Субота	17	—	—	—

Примједба. Псалтир се не чита 1) страсне седмице у четвртак и петак; 2) цијеле свијетле седмице 3) ни једне недјеље на вечерњи и у неке велике празнике када се свршава: „всеношно бдѣние.“

Кад се случи празник у оне дане у којима је прописано, да се на јутрењи читају по три катизме, онда на такве празнике у мјесто три читају се по двије катизме.

ГЛАВА ТРЕЋА

О Часослову.

П. Шта се садржи у Часослову?

Од. У Часослову садржи се односно правило за сва свакодневна Богослужења изузевши Св. литургију.

П. Која се по именице Богослужења садрже у Часослову?

Од. У Часослову садрже се ова Богослужења: 1) Полуноћница свакидашња, суботна и васкрена; 2) Јутрења; 3) Час први; 4) Час трећи; 5) Час шести; 6) Час девети; 7) Вечерња; 8) Повечерије велико и 9) Повечерије мало.

Осим овога у Часослову садржи се изобразителна, која се чита онда, кад нема литургије, а од чести чита се и кад је литургија.

П. Како се у цркви употребљава Часослов.

Од. Часослов је главни састав опћега Богослужења. Зато Часослов у цркви има бити пред очима читача (чтеца—ђака.)

Све оно, што улази у састав Богослужења, као на пр. из Јевангелија и Апостола; из Псалтира; Триода и Минеја све се то свакодневно мијења, а оно, што је у Часослову, то јест оно што служи у понедељник, то служи за све остале дане у седмици, изузевши суботу и недјељу и то у колико се то тиче саме Полуноћнице.

II. Може ли се Богослужење обављати са једнијем Часословом?

Од. Не може, јер Часослов садржи у себи само оно, што се непромјењиво чита у све дане преко седмице; али у њему нема све оно, што прописује црквени устав за потпуно извршавање правилнога Богослужења, као: стихова, псалмова, пјесамa, тропара, кондака, свјетилних и других стихира, које су за разне празнике и свакодневну службу преко године прописане.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

О Служебнику.

II. Какав је садржај Служебнику?

Од. У Служебнику садржи се правило за свештеника и то: за обављање вечерње, јутрење и литургије Василија Великог, Јована Златоустага и Григорија Двојеслова.

II. Служебник употребљава ли само свештеник?

Од. Као што читач (чтец) употребљава часослов, тако свештеник и дјакон употребљавају Служебник. У њему на реду стоје јектеније и возгласи. Јектеније говоре дјакони (кад са свештеником служе), а свештеници говоре возгласе. Кад свештеник служи без дјакона, онда он сам говори и јектеније и возгласе. Даље у Служебнику су молитве, које је свештеник дужан читати тајно или гласно, да га сви у цркви могу чути и разумјети. У главноме Служебник је за свештеника право руководство, како има да свршава вечерњу, јутрењу и Божествену литургију.

Примједба. Архијерејски чиновник (служебник) књига је, из које архијереј служи Божествену литургију. У њему је употребљено неколико молитава, које Он чита при посвећењу избранијех особа, и које рукоположењем поставља на разне степене свештеничке, и хиротониом произвађа их на разна звања ради службе у цркви Божијој.

ГЛАВА ПЕТА.

О Октоиху.

П. Шта је то Октоих?

Од. На грчкомезу језику октоих значи осмогласник.

П. Каква је то служба на осам гласова?

Од. Служба на осам гласова значи, да се црквене пјесме и стихире у октоиху написане поју на осам све један од другогаразличитијех гласова.

Друге недјеље послије Тројичинадне почиње глас први; треће недјеље глас други, а четврте опет глас трећи и т. д. Десете недјеље иза Духова опет поново наставља се глас први, други, трећи, четврти и т. д.

За сваки поједини глас састављена је особита васкрсна служба. А такође у октоиху састављена је нарочита служба и за сваки поједини дан у седмици, у течају које влада дотични глас. По реду тако шљедује за све недјеље и друге дане у току од осам седмица, кроз које један иза другогаразличитијех гласова. Садржај службе од осам гласова у току од осам седмица саставља један одјељак осмогласника и назива се „Столиц“. Овакви садржај службе подијељен на осам гласова, и непрестанијем мијењањем преко године чини онолико столпова, колика се пут преко године измијене групе по осам гласова.

Овакви садржај службе саставља књигу, која се назива Октоих или Осмогласник. Садржај Октоиха толико је богат и опширан, да је подијељен на двије књиге. У првој садрже се прва четири, а у другој опет потоња четири гласа.

П. Каква се служба садржи у Октоиху?

Од. У Октоиху нијесу баш састављене потпуне службе црквене, него се служба Октоиха попуњава са Часословом и Службеником, и то сваког дана кроз осам седмица.

П. Како би се лакше упознали и боље могли изучити службу Октоиха?

Од. Пошто су све службе у Октоиху, које су на осам гласова подијељене, једна другој у главномезу сличне, то нам ваља да се добро упознамо са правилом једногаразличитијех гласа у течају једне седмице, у којој тај глас влада. Па кад тај ред добро схватимо и утувимо, онда ће нам бити у главномезу позната цијела служба Октоиха.

П. Шта се садржи у свакоме појединомезу гласу Октоиха?

Од. У свакоме гласу Октоиха садржи се: 1) служба васкрсна, која се поје недјељом; 2) служба светијем Ангелима, која

се поје у поведјелник; 3) служба светоме Јовану Претечи, која се поје у уторник; 4) служба часноме Крсту и Пресветој Богородици, која се поје у сриједу; 5) служба св. апостолима и светитељу Николају, која се поје у четвртак; 6) служба опет часноме крсту, која се поје у петак и 7) служба свијех светијех и за упокој свијех, који су од вијека умрли, која се поје у суботу.

П. Шта се садржи у служби васкрсној?

Од Васкрсна служба Октоиха почиње се од суботе на вечерњи. У Октоиху најприје стављене су стихире на: „Господи возвахъ“, и на: „стиховиъ“, које се поју на: „малой вечерни“ у суботу. На: „Господи возвахъ“ три стихире и „Богородиченъ“ Догматик, а тако исто и на: „стиховиъ.“

Послије тога долази служба: „Велике вечерње“ и то: на „Господи возвахъ“, 10. стихира и „Богородичанъ“ догматик: васкрсни Прокименъ са односнијема стиховима. На стиховиъ, 4. стихире и Богородичан, даље тропар васкрсни и односни Богородичан.

Служба Повечерије и то: канон Пресветој Богородици, који се поје на повечерију.

Служба вифреца Шедошница, у којој је канон Пресвете Троице, са својим сједалница и Богородичан, који долазе иза 3 и 6 пјесме.

Служба васкрсне јутрење, и то васкрсни тропар и Богородичан; два сједална и Богородична два; ипакој; антифони; Воскресеніе Христово видѣвши; Слава Отцу и Сыну, — Молитвами святыхъ апостоловъ, и т. д. И нынѣ и т. д. Молитвами Богородицы и т. д. Помилуй мя Боже и т. д. Воскресъ Иисусъ отъ гроба и т. д.

Иза овога долазе канони и то: васкрсни са ирмосима на 4. стиха; крстоваскрсан по 3. стиха; послије 6 пјесме Кондакъ и Икосъ. Послије канона Ексапостиларъ, па стихире на Хвалите 8. стихира и Богородичан. Најпослије тропар воскресан, који се поје иза великог славословија.

Служба васкрсне литургије, у којој су 8. стихова на блажени. воскресни тропар и кондак и т. д.

П. Шта има у Октоиху за остале дане у седмици?

Од. У Октоиху одређено је што се има појати у све дане преко седмице. На „Господи возвахъ“ стихире на шест и Богородичан. Уторник и четвртак вече мјесто Богородична поје се Крстобогородичан. На стиховиъ по три стихире и Богороди-

чан — уторник и четвртак вече Крстобогородичан. На пове-
черију канон пресветој Богородици.

Служба на јутрењи: сједални, канони, свјетилни, хвалите,
стиховње и њихов Богородичан.

На литургији Блажени на шест.

У вријеме великијех извјеснијех господскијех празника
Октоих се не употребљава.

ОМИЛИТИКА ИЛИ УПУСТВО У ЦРКВЕНОМ БЕСЈЕДНИШТВУ

за своје ученике Богословско-Училишеске Школе

по **Ј. Амфитеатрову** и **Н. Фаворову**

САСТАВИО: **Ј. Поповић.**

(Свршетак.)

§ 77. О покретима и изразима појединијех органа проповједникова

тијела на катедри.

У поједине покрете и изразе проповједниковог тијела спада
питање о држању његове *главе*, изгледа *лица*, изрази *очију* и
жестукулирања *руку*. —

Глава проповједникова при говорењу бесједне, као уопште
што смо рекли за цијело држање тијела, треба да је усправљена
и пристојно окренута к слушаоцима. Не ваља главу високо
подизати и назад је бацавати, као ни држати је дуго спу-
штену на прсима, премда по гдје кад и дозвољено је, да је
може наклонити к прсима; у првом случају бесједник би изгле-
дао као неки празан гордељивац, а у другом чинило би се
слушаоцима да је бесједник дошао у очајање, па не зна, гдје
да се укрије. Такође веома је неумјесно и непристојно кад
бесједник маше и вјетри главом на десно и на лијево, оспријед
и остраг, и спушта је ниже од свог корпуса. Сви уопште
покрети главе треба да су пристојни, достојанствени и лагани,
чувајући се наглих пријелаза у покретима и радњама главе. —

Лице је огледало човјечије душе, по којем у велико можемо
судити, каквим је мислима и осјећајима заузета нечија душа. Али,
да би израз проповједниковог лица био потпунији и одређенији,
треба упамтити шљедеће: проповједников израз лица на катедри

треба да је природан, не насилан, више добродушан, јасан и весео, као обично што је наше лице онда, кад говоримо са својим друговима, пријатељима или домаћом чељади. Јер било би врло неприродно, да, при вршењу доброг и побожног дјела, мргодимо своје лице, обасипљући га мраком негодовања, што би изгледало, као да и говор бесједников не потиче из љубави, већ принуђено, насилно. Разумије се, да изглед лица више мрачан и тужан треба да буде само у жалосним, тужним и поражавајућим случајевима, — кад сам предмет говора то захтијева; но и у оваквим догађајима треба очувати потребну храброст и достојанство, — које ни пошто не смије прелазити у надменост, а тим мање у дрскост. Кад мисли и осјећаји бесједе теку мирно, неумјесно је и непријатно да се бесједнику тресу образи, дрхте уснице и подбрадак, као и без потребе мргодити чело, обарати очи и окуњити нос. Уопште у свим цртама лица треба да се огледа скромност, сједињена са свештеним достојанством и тактом. —

По спољашњим знацима *очију* најбоље и најправилније познаје се душевно човјечије стање. Но ипак с позитивне стране одредити какви треба да су изрази и покрети очију, посао је трудан и опширан, јер ово зависи од различних мисли и осјећаја оног, који говори; **Ваше Кето К** негативне стране навести нека правила, помоћу којих се можемо осјувати од некијех рђавијих навика, а на име:

CRNOJEVIĆ

а). При говорењу бесједник не треба да држи очи затворене или полуотворене, већ природно и без напрезања потпуно отворене и окренуте, — изузевши некијех незнатвијех прилика — право к слушаоцима.

б). Неприродно је и непристојно тумарати очима свуда у наоколо, или општро и стално упирати свој поглед на једног слушаоца или на неки предмет, већ треба гледати, по могућности, на све *слушаоце* у опште, а не на поједине.

в). Не смије се очима вјетрити, свирјепо, дивље, комично, умиљато и сладострасно кретати, као и издизати их високо или их спуштати дубоко доље, намигивати, учестано трептати, жмиркати, смијати се или очима плакати и т. д.

г). Кад се чине покрети руком, очи треба из далека да прате исте покрете, изузимајући случајеве кад бесједник исказује неко негодовање.

д). За вријеме пауза може капке спуштати доље и дати одмора својим очима.

е). Најзад, не треба, без потребе, често трљати очи прстима, марамом, или бацити свој поглед на своју руку, мараму, рукопис, гледати испод ногу, огледати своје одијело и т. д. —

Покрети *рукама* чине се много више, него ли којим другим органом тијела, премда они нијесу баш неопходни на катедри, особито ако бесједник није вјешт да се овим покретима служи како треба. Разумије се, кад се бесједник дугом праксом извјецбао да естетично и умјесно чини разне покрете рукама, то и говор таквог проповједника добија више ефекта; дочим неумјесни покрети руку неискусног говорника могу само скрећати пажњу слушалаца. Покрет руку треба да је природан, слободан, течан, разнолик, жив, а не механичан и млитав, — накратко, у овим покретима увијек се треба управљати према особинама мисли и карактеру осјећаја, које проповједник исказује. Али се треба чувати, да ова живост, у жељи све очигледно преставити, не прелази своје границе. Н. пр. кад би говорећи о оковима, саставили руке као да су оковане, или да не би проповједник у својој живости и разноликости у покретима прекорачио границе учтивости и дошао у неку екстазу, те отпочео лупати песницом по катедри, пријетити слушаоцима прстима, ширити руке у свој њиној дужини, ударити себе стиштену руком у прса, пуцкати се по бедрама, подупирати се на прсти руку, даље пребирати или ломити прсте, играти се са рукописом и т. д.

Жестикулација почиње од лакта, а не с плећа. У овом покрету највише ради шака, која се подиже и спушта, држи водоравно или скупља и пушта, а послје ње понавља се креће дио руке од шаке до лакта. Граница покрета у висини не смије прелазити висину очију, а највише могу долазити до извише самих обрвица; доље рука не смије да прелази ниже од појаса, а у ширину не смије прелазити дуљину руку од лакта до прстију руке. Лијева рука врло се мало креће; дочим десна жестикулира много чешће, а никада обје у једно исто вријеме, јер би овакви покрети могли изгледати одвећ пргави, надмени, те би и бесједник могао личити на неку нервозну личност, а не на мирног и достојанственог проповједника истине. Покрет десне руке почиње од лијеве стране и долази до десне; али, да би се избјегла једноликост, треба пазити, да линија, коју учини десна рука у путу с лијева на десно, не буде увијек у једном правцу и једнакој мјери.

Пошто је бесједа завршена са ријечју аминь, проповједник може у знак захвалности на пажњи, учтиво наклонити главу

слушаоцима, и послѣ овога поћи с катедре не хитајући, како не би изгледало да се сâм радује, што је скинуо са себе тешки терет. Ако примјети да му говор није учинио особитог утиска на присутне, ипак не треба да иде с ње тужан и убијен, као год што не вѣља да изгледа надмен и гордељив онда, кад примјети потпун успјех свог говора. Враћајући се с катедре, не треба да вјетри главом на десно и на лијево, како не би по његовим погледима и изразима лица изгледало, као да се чисто поноси, што је тако успјешно и паметно проповиједао, те као да изазива својим окретањем, погледима и изразима лица присутне на одговор питањем: *а што, каква га би ова?* Кад се бесједник већ примакао пред иконостас, треба му пристojно стати, прекрстити се, послѣ чега може ући у олтар.

Сви више споменути недостатци одвећ су непристојни на црквеној катедри, ушљед чега сваки онај, који не умије правилно чинити поменуте покрете, треба да буде одвећ обазрив, јер у противном случају боље је никако и не употребљавати их; но ако неки проповједник ипак жели, да при говорењу поукâ употребљује поједине покрете и изразе, том се треба, прво, добро чувати споменутијех неумјеснијех и нелијепојих манира, и, друго, ограничити се испрва, док се приучи, најпростијим и најприоднијим покретима, који не би били изазвани подражавањем покрета других лица, већ који би истицали из његовог личног расположења, — као продукт мисли и осјећаја самог бесједника. —

ДИ О Ш Е С Т И.

О поукама које се говоре без писмене спреме, или
о проповједничкој импровизацији.

§ 78. Појам о проповједничкој импровизацији.

Проповједнички рад не може се ограничити само на вјештину писменог спремања поука и њиховог говорења са катедре по рукописном саставу; од црквеног учитеља тражи се још способност и навика за импровизацију, под којом се разумије бесједников говор, који се држи без сваке претходне спреме, — шта више и да се унапријед не зна и сам предмет говора. Али импровизацију у црквеном бесједништву у оваквом смислу не треба разумијевати, тим прије, што у споменутом облику ријетко кад да је потребна и врло тешко да се може испуња-

вати. Због овога проповједничка импровизација, изузимајући каквих год ријеткијех случајева, баш и захтјева претходну спрему, како би се проповједник могао спреман јавити за поучавање својијех слушалаца; јер бесједник не смије вршити *дјело Божје* са немарношћу, пошто би га, у овом случају, постигла осуда св. апостола, која гласи: „проклятъ всякъ творяй дѣло Божіе съ небреженіемъ.“ Дакле, проповједничку импровизацију не треба разумјети као неку поуку без сваке претходне спреме и размишљања о предмету говора, већ као излагање онијех мисли и осјећаја, о којијема је бесједник претходно размишљао и у себи створио садржај поуке, али коју саопштава слободно, не придржавајући се зараније смишљенијех израза, који само могу ометати развој бесједниковијех мисли. Овакав начин проповиједања права је импровизација. Њим се бесједници врло ријетко служе, јер је веома трудан. Више се употребљује полуимпровизација, која се састоји у том, што бесједник зараније, пошто је већ саставио план свог говора, изложи у кратко на хартији главне мисли поуке, или главни ред цијелог поучавања, па онда га слободнијем говором исказује својијем слушаоцима. Овај вид импровизације у неколико је лакши од првог, али ипак њим се могу служити докушани бесједници, који су дугом праксом и стједањем знања себе усавршили, да им није потребно претходно, опширно излагање поуке. Разумије се, млади бесједници не треба да се одма упуштају у импровизирање, јер им недостаје праксе — вјежбања, а поред овог, може бити, треба им још темељитијег и деталнијег знања како из области богословскијех наука, тако и из наука свјетског карактера; иначе ако млад и неискусан говорник изађе пред народ да импровизира, одвећ се лако може смести и збунити, да му послѣје оваквог фијаско, — особито ако би се неуспјех поновио неколико пута, — лако може изгубити углед код слушалаца, а такође и сам, због тог неуспјеха, изгубити сваку вољу за поучавање, сматрајући себе за неспособна у том послу. Ако се случајно овакав неуспјех деси, нека проповједник не клоне духом, већ нека се остави импровизирања све до оног доба, докле се дугим трудом и упражњавањем не увјери, да је у стању изаћи пред паству са импровизацијом. Ради вјежбања, бесједник треба да отпочиње са мањијем импровизацијама и пред малијем бројем слушалаца, па ма то било у породичном кругу, пред друговима, у школи, или по приватнијем кућама, особито за вријеме каквијех-год црквенијех обрета и радња, које се по домовима или изван њих обављају. —

§ 79. Потреба проповједничке импровизације.

Унапријед на писмено спремљен говор, без сумње, има много добрих страна. Прво, изложене мисли на хартији, постају и за нас саме очигледне и доступне шта више неким осјећањима, тако да можемо подврћи критици разума не само њихов садржај, већ и спољашњу форму. Због овога врло подесно можемо написату проповијед све боље дотјеривати и усавршавати како у њеном садржају, тако и језику, појашњавајући сваку мисао колико је баш потребно са ријечима и изразима, који потпуно престављају мисли, које исказујемо. С друге стране, кад је говор унапријед спремљен, бесједник се слободно јавља на катедри, чега нема онда, кад се бесједник за њ предходно не спрема, или кад импровизира. А овај душевни мир веома је потробан за успјех у проповиједи.

Но опет унапријед спремљени говор има својијех рђавијех страна. Тако, понављајући оне мисли и осјећаје, којијема је обузета била његова душа онда, кад су исте мисли и осјећаји први пут поникли у његовој души, већ немају оне живости и одушевљења као у почетку, кад су те мисли и осјећаји, тако рећи, први пут импровизирани, под непосреднијем притиском душевнијех покрета, и услед чега доцније и не могу онако силно утицати на присутне. Кад се прва мисли и осјећаји излијевају посредно — по сјећању или дословном понављању рукописне поуке — увијек морају изгубити неки дио од своје живости, те је, у овом случају, мања или већа хладноћа у проповиједању управо неизбежна. Па баш и кад је проповијед потпуно написана, захтијева се, да се бесједник ропски не потчињује својој дословној рукописној поуци, већ да је, по могућности, слободније саопштава, старајући се да механички и без осјећаја не казује мисли, које су се у њему први пут породиле. С друге стране, корист од импровизације још је и та, што бесједник, кад говори дословно спремљен говор, при саопштавању не може се удаљити од њега ни у онијем случајевима, кад опази, да га у нечему његови слушаоци не разумију, па и ако би им требало нешто друкчије казати; нити пак може што додати онда, кад га је извјесно мјесто састава при говорењу изазвало на неку сасвим сувремену и корисну за слушаоце мисао, коју он раније није предвидио. У оваквом случају проповједник је принуђен држати се дословно унапријед спремљеног говора, прелазити врло умјесне мисли, које су се у њему баш у то вријеме породиле, или пак прелазити преко

нечега у својој бесједи нејасног за слушаоце, па баш кад би и сам опазио, да због тог неразумијевања узалудно говори. Даље, у корист импровизације напоменућемо, да ако бесједник не може друкчије проповиједати, а да унапријед написмено не спреми говор, то он не може да поучава народ непрекидно у течају цијеле године, јер му сваки такав писмени састав одузима много времена, којег бесједник треба још да раздијели и на друге свештеничке и приватне дужности. Све ово, разумије се, иде на штету успјеха проповиједи.

На пошљетку, изучавање проповиједи на памет има велике и неоцијењене користи и за самог бесједника. Тако, њом се: изоштрава памћење, разум обогаћује многим истинама и мислима, привикавајући га на тачност, јасност и темељитост у расуђивању, усавршава и утврђује сталан слог бесједников и навикава га да лако влада језиком. Поред овога, кад је бесједу добро изучио на памет, онда може слободно чинити тјелесне покрете, — иначе због неспремности неће знати поретка ни у исказивању потребитих мисли, те ће у овом потпуно заборавити сваку мимику, или ако је и буде употребљавао, биће неумјесна и погрешна. Кад су једном упитали славног француског проповједника *Бурдалу*, коју од својих поука држи за најбољу, одговорио је: — „*ону, коју најбоље знам на памет, јер такву најбоље и говорим.*“

Ушљед свију поменутих добрих страна проповиједана без предходне писмене спреме жељело би се, да се сваки бесједник зараније, бар у некој мјери, спреми и оспособи за импровизацију. —

§ 80. Могућност навикнути се на импровизацију.

Не гледајући што је импровизација у црквеном бесједништву врло тежак посао, за који се тражи и природан дар говора и опширних научних познања, ипак неумјесно би било сматрати је као неку особиту вјештину, која захтијева неког необичног природног дара. Ријеч се јавља и пониче уједно с мишљу, те и од јасности представа и појмова зависи слобода, лакоћа и течност њеног исказивања. Зато, ком се у уму лако и брзо јављају јасне мисли, и одма за њима слиједе подесне ријечи за њихово тачно исказивање, тај је потпуно способан за импровизацију. Истина, сваки није у стању једнако исказивати ни оно, што баш добро разумије и осјећа. Тако, у колико једни имају такав дар говора, да о свима поз-

натим им предметима говоре одвећ лако и течно, у толико опет други не налазе себи подесних ријечи и израза и о најјаснијим стварима. Али као што је ријеткост наћи човјека са особитим даром за импровизацију, тако исто ријетки су слушајевци, да неко нема баш никакве способности за речитост. Обично, ко је способан јасно и течно излагати своје мисли писмено, тај већ има способност за импровизацију, јер сва разлика међу писменим излагањем мисли и усменим говорењем састоји се само у односној брзини, с којом и у једном и другом случају мисао обухвата свој предмет и налази одговарајући јој израз, а ова разлика у времену није баш толико важна и трудна, да пријелаз од једне вјештине к другој можемо сматрати као неки особито трудан посао. Због овога, да би се навикли на импровизацију, потребно је енергично и разумно старати се, да прије свега оспособимо себе чисто излагати своје мисли усмено.

Проповједници, који владају довољним богословским и свјетским знањем, немају потребе да употребљују особити ораторски слог, већ за њих је довољно, да могу својим слушаоцима слободно и разумљиво приповиједати, — а за ово се не тражи особити ораторски таленат, већ само искрено убјеђење у оно, о чему се говори, и истинска жеља и старање о срећи повјерених му људи. Уосталом треба да напоменути, да избјегавање од стране многих бесједника проповједничке импровизације поглавито бива не због недостатка у дару говора и умним способностима, већ због немарности и неупражњавања у истој. *)

*) Још од старих времена најславнији оци цркве говорили су своје проповиједи већином без предходне писмене спреме (чиста импровизација), а читање поука по саставу био је знак неспособности за проповиједање, тако да такве бесједнике нијесу хтјели ни слушати. По причању историка Созомена (Hist. Eccl. Lib. VIII), сав народ уопште презирао је епископа Александра и Атика једино због тога, што нијесу умјели импровизирати на катедри. Проповиједи најзнатнијих француских бесједника, као *Босуэта*, *Бурдалу*, *Шимме*, *Фенелона* и др., допуњаване су импровизацијом на катедри, тако да их сад (изуевши три Бурдалу) у чистом оригиналу немамо, већ да су их све исправили и прерадили разни њихови издаваоци. Од руских пастира-импровизатора познати су од старијих по времену: *св. Димитрије Ростовски* и *Тихон II епископ вороњешки*, а од млађих *Филарет*, *митроп. кијевски* и др. — Мисионери свију времена такође су увијек импровизирали на говорници. —

§ 81. Општа средства за спремање у импровизацији.

Систематско опште образовање веома помаже, да неко добије дар говора и довољно себе оспособи, да своје мисли с лакошћу исказује. Особито у овом смислу важно је:

а). Изучавање класичних језика, — који су у својим начелима веома стални, богати ријечима, изразима, терминима и формама, којима се најразноврсније могу разне мисли потпуно и у потребној мјери јасно и чисто исказивати — служи као веома подесно средство, да се по примјеру њиховом оспособимо, да се изражавамо слободно и тачно; јер при читању удубљујући се у значај појединијех ријечи и мисли, коју проводи неки писац на овим језицима, ми се не само старамо да у својем језику нађемо ријечи и мисли, које одговарају намјери и смислу неког класичног писца, већ узимамо у обзир и форму, у коју је извјесна мисао обучена, као и значај разних термина и конструкција, — а све ово служи као нека гимнастика за наш ум, од које наша мисао и говор добију неку особиту гпкност, лакоћу, богатство и одређеност.

б). Изучавање и примјена закона и форма мисли на пракци на примени на пракци логичких закона и форма мисли. Поред овога, да би се навикли логично исказивати своје мисли, потребно је још зарана да се вјежбамо у разним писменим саставима, а такође и у усменом расправљању о разним спорним и научним предметима. За ученике особито је корисно, да што чешће пишу разне задатке или теме, а такође и усмено да воде преписке о разним предметима, и то под руководством вјештог и опитног наставника, које не треба да смета у развоју говора, већ само да пази, да се ученици не би удаљили од спорног питања, као и да уклања од спора разне софизме и паралогизме, који би сметали правилном развићу започете расправе, како би се, на овај начин, што лакше дошло до правилног и позитивног закључка.

в). Изучавање дјела оних домаћих писаца, који се одликују правилношћу и оригиналношћу мисли и језика. Одабрана мјеста из њихових дјела потребно је још и дословно учити на памет. Корист од оваквог учења та је, што се ум обогаћује добрим мислима и лијепим језиком, којим се доцније можемо свуда користити, служећи се тим мислима, чистином и љепотом језика како у обичном животу — усмено, тако и при писменом саставу. Поред овога, по примјеру истих дјела одвећ лако и подесно можемо стварати аналогичне изразе, форме и конструк-

ције, које би се одликовале и правилношћу мисли и љепотом ријечи.

Из богословских предмета особито је корисно за проповједничку импровизацију:

Прво, познавање свију књига Св. Писма. Из овог неисцрпног рудника истина бесједник треба да позајмљује и зна не само њихов садржај, већ захтјева се да одабранија мјеста још и на памет изуче, како не би увијек морао да их тражи по књигама, или да их пред собом држи исписана. Јер у колико је бесједник богатији овим материјалом, у толико му је лакше импровизирати, било то тумачећи извјесна мјеста и текстове, или изводећи на основу њих неке важне поуке. *Друго* веома корисно средство за усавршење у импровизацији јест изучавање проповједничких дјела великих учитеља цркве, из којих такође треба усвајати не само садржај њихових поука, већ и учити одабранија мјеста и изразе дословно на памет. Све ово даће бесједнику богатог материјала не само по мисли, већ и по спољашњој форми и љепоти говора, тим прије, што су њихове поуке већим дијелом чисте импровизације, које као такве имају особито достојанство, срдану топлоту и разумљивост. *На шљешку*, за добру импровизацију тражи се тачно знање потребног проповједничког материјала, мошће, а нарочито познавање симболичних књига православне цркве, којима се налазе основне истине наше вјере.

Кад писмено исказујемо неки предмет, лако можемо да допустимо и исправимо готово све недостатке; дочим при усменом казивању неког учења све уздање једино је на наше памћење, због чега је и нужно, да имамо јасан појам о предметима, које желимо саопштити другијем. У овом се одвећ лако можемо преварити, што се види по том, да ми мислимо да нешто добро познајемо све донде, докле не почнемо поучавати друге не по књизи, већ по сјећању, — кад се баш понајбоље открију слабе стране нашијех познања. —

§ 82. Претходна вјежбања у проповједничкој импровизацији.

У проповједничку импровизацију бесједник не треба да се упушта прије, него ли се научи да писмено како треба исказује своје мисли, јер у противном случају његова импровизација била би површна, и без свезе и без садржаја. Па и кад себе оспособи, да своје мисли писмено правилно исказује, ипак не

смије одма да се упушта у импровизацију са црквене катедре, већ му се треба приучавати и њој постепено привикавати, а за ово најподесније је оно вријеме, кад се уопште неко лице спрема за пастирску дужност, — поглавито за вријеме школовања, а такође и у периоду времена, који спада између школовања и примања свештеничког чина. Ученици богословскијех завода, као будући кандидати свештенства, најбоље је да се вјежбају у импровизацији под руководством вјештог и опитног наставника, а та упражњавања могу бити шљедећа :

1). Одабере нека *шуфа* бесједа, која је примјерна како по садржају тако и по спољашњој форми, па се пажљиво прочита неколико пута, докле се запамте све главне њене мисли и ред излагања, послије чега сáм кандидат импровизације куша, да својијем ријечима, — придржавајући се смисла, а не појединих ријечи и израза, — искаже у истом реду све главне мисли одабране поуке, додајући и по коју своју, нову мисао ако само види, да је на том мјесту подесна.

2). Напише сáм проповијед и добро је проучи, да ли су све мисли у њој, како главне тако и споредне, распоређене како треба и да ли је у њој изведена цјелина и јединство у садржају, па онда, не учећи је на памет, стара се да је гласно изговори. Кад се увјери да је поука добра и по плану и садржају, и кад ју је зрело проучио, онда се стара да је искаже на памет. У овом случају треба му се чувати *новинарс* понављања написаних израза, премда неке и може употребљавати, ако само нијесу механички упамећени или изучени, већ ако су сами по себи, због једнакости мисли и ријечи, остали у памети импровизатора; остало пак треба да исказује слободно, не клонећи се ни у колико новијех израза и обрта ријечи, који у овом случају, — као моментално излијевање својијех мисли и осјећаја — могу да буду бољи и природнији, него ли изрази и обрти предходно спремљени. Од оваквог вјежбања и та је велика корист, што проповиједник при импровизирању много боље може да спази слабе стране свог писменог састава, јер у живом говору много се лакше могу опазити сви недостатци писмене проповиједи, те их и према својијем опаскама за вријеме импровизације одвећ лако може исправити.

3). Бесједник *напише* *подробно* *цмо* *план* проповиједи, сваки дио плана темељито обради, како би имао у памети својој потпун њен садржај. Послије се узме нечији туђи састав или текст о истом предмету, па ако се види, да у његовом плану има доста празнина и недостатака, може се поупнити и раши-

рити читањем туђег састава, чим ће његов постати богатији у мислима. Кад се увјери, да је план његове поуке добар, логичан, прост и сваки дио плана богат садржајем, онда је може импровизирати пред другима. Овај начин поучавања, који се још зове полуимпровизација, врло је подесан за невјеште импровизаторе.

4). На пошљетку, *ништа се предходно не пише*, већ се изабере предмет, мисли се о њему све донде, докле не склопимо у својој памети план поуке и развиће сваког појединог њеног дијела. Пошто је план установљен, а садржај сваког дијела у памети одређено склопљен, приступа се к импровизирању, при којем нипошто не треба да се држимо зараније састављених израза и обрта ријечи, које могу више ометати бесједника у слободној импровизацији, него ли му помагати. Главно старање треба да је обрађено на садржај поуке, на јасност мисли и на узајамни њихов одношај или јединство, како би при говорењу увијек разговијетно престављали цио план, садржај и одношај појединих дијелова проповиједи међу собом.

Овај начин проповиједања зове се чиста импровизација, и њом су се још од старих времена Аслужили најславнији бесједници источне и западне цркве.

Сва споменута вјежбања треба да се чине истим редом, који је овдје обиљежен. Прелазити с једног начина импровизације на други, тежи, треба да буде тек онда, кад се бесједник довољно усавршио у предходном, лакшем начину импровизације. *)

§ 83. Погрешке, од којих се нарочито треба чувати у импровизацији.

Поред много других погрешака, у које могу упасти почетници-импровизатори, напоменућемо само шљедеће главније мане и недостатке, а на име:

а.) *Брзање у говору*, које је главни узрок застајању. Оно поглавито бива код оног, који није научио да своје мисли исказује без помоћи рукописа, па кад му се у говорењу на

*) Проповијед увијек треба учити *на глас*, и то истим тоном као да се говори пред публиком, — иначе при импровизацији врло се лако може десити, да бесједника ометају звуци његова сопственог гласа. Поред овога вјежбања треба употребљавати и тјелесне покрете, као и уопште у свему радити и понашати се, као да смо баш изашли јавно да говоримо. —

се нешто говори. Код оваквих импровизатора, разумије се, језик предходи уму, гдје би требало, напротив, да унутрашњи душевни рад изазива ријеч као спољашњи видљиви знак тог унутрашњег невидљивог покрета. Да би се избјегао овакав празан говор, потребно је, да ум бесједников не спава, већ да усиљено ради, како би се радни унутрашњи душевни процеси тачно исказивали спољашњим говором, или друкчије, да језик исказује оне мисли и осјећаје, које је породило радни човјечији ум. При оваквом одушевљеном раду, бесједник никада неће пасти у погрешку, да се у свом говору упушта у опште изразе и најобичније шупље фразе. У сличну погрешку упадају и они бесједници, који, пошто су неку мисао већ пропуштали да искажу оним ријечима, које су испрва смислили, доцније, кад се истих ријечи и изразâ присјете, понављају их у не вријеме по писменом реду.

г). *Кад се бесједник у импровизацији збунио на катедри*, — што се врло често догађа са почетницима, — треба му, колико је више могуће, да се сабере духом и да пријеђе говорити о оном, чега се добро сјећа. Ако је унапријед спремљени поредак изгубио, треба му говорити о нечему општем из исте области предмета, докле му падне на ум изгубљени ред. Но ако се је изгубио уредни неки период или мисли, те другу његову половину не умије изговорити онако, како је унапријед спремио био, или како је већ први дио исказао, најбоље да га саопшти својим ријечима, — ријечима, које му у тај мах о том дијелу на ум падну. Буде ли проповједник тако хуђе среће, да га сви поменути савјети не могу спасти од застајања, замуцкивања и уопште од даље забуне, — најбоље нека у приправности држи рукопис, те по њему нека доврши оно, што није у стању био исказати усмено. —

§ 84. Главно средство да се избјегну споменути недостатци.

Да би се проповједник сачувао од споменутих недостатака у импровизацији и да би себе оспособио у овом послу, треба му се навикнути, да се умије држати предмета говора, како би увијек остао присебан, па ма колико слушалаца било. На ову сабраност духа особито треба обраћати своју пажњу онда, кад се чине вјецбања у импровизацији са разредне катедре; но и овдје ако онај, који се вјецба, опази, да довољно не влада собом, да није у стању прикупити мисли на предмету и да нејасно преставља садржај свог говора,

то најбоље да се, бар за неко вријеме, прође импровизирања, иначе ће му говор бити празан и бесмислен. Ништа не значи, ако за вријеме овог импровизирања бесједник буде чинио почивке и застајања у говору, само ако се душа његова убрзо послјије овога опоравља од узрујаности, ако добија јасност у сазнању, и ако се његов поглед поново и убрзо сврати на предмет говора. А пошто је онајтеже ставити себе у положај хладнокрвног мислиоца у почетку говора, то особито њега и треба добро изучити, како се не би у том најважнијем времену збунили, јер иначе свака неумјесна ријеч, коју бесједник у овој забуни изговори, све ће га више ометати и плашити у даљем импровизирању, тако да ће посве заборавити унапријед спремљени поредак мисли и ону копчу, која држи у јединству све главне дијелове садржаја. Зато, ако бесједник долази у забуну при говорењу међу многобројним скупом, најбоље је, ако почетак своје поуке изложи на писмено, добро га научи, како ће за вријеме импровизације, говорећи добро изучени поредак, имати времена да се опорави од забуне и да без узрујаности изговори и остало од своје проповиједи, што није зараније писмено спремао, нити пак онако добро изучио као почетак.

Уопште навика владати самим собом трудан је посао; но због велике користи коју имамо од ове присебности како у проповједничком послу, тако и у приватном животу, не треба жалити труда и вјецбања, само да се навикнемо свагда и у свим приликама сачувати потребно присуство духа. —

§ 85. Импровизација са црквене катедре.

Поред свију већ споменутих упуштава у проповједничкој импровизацији, навешћемо и још неке потребне погодбе за успјешно проповиједање без предходне писмене спреме:

1). Сваки онај, који тек почиње своју проповједничку службу, не треба да се одма упушта у импровизацију, јер му је потребно предходно да се добро упозна са свим добрим и злим особинама повјерене му пастве и да се са њом духовно зближи, па тек онда може и знати, што је особито потребно за повјерене му људе, те према овом живо и одушевљено и отпочети слободно приповиједање о битним народним потребама.

2). Кад је проповједник већ постигао вјештину импровизације, треба испрва да отпочиње проповиједање са кратким поукама, јер ако се одма упушти у дуге и сложене импрови-

зације, може се у чему смести, те ће му ово од штете бити. Разумије се, да је самопоуздање потребно у сваком раду; но ако је оно прећерано, то свагда је штетно. Ово правило треба особито имати на уму оним проповједницима - импровизаторима, који имају посла са људима образованим; но и кад бесједник проповиједа и простом народу, ипак не треба да са немарношћу врши свој свети и узвишени позив под тим изговором, да слушаоци, због своје простоте, нијесу у стању оцијенити слабе стране његове поуке; није питање о том, да ли ће прости слушаоци опазити нашу немарност и недостатак у садржају и исказивању мисли и осјећаја, већ се ствар тиче оног утицаја и поучности, коју ће на присутне изазвати говор таквог немарног проповједника.

3). Баш и онда, кад је неко отпочео да импровизује са потпуним успјехом, не треба увијек да се јавља на црквеној катедри без предходне спреме за поучавање. Напротив, као што смо раније напоменули, импровизација се тражи само за неке нарочите случајеве, а сав остали проповједнички рад треба да се врши помоћу зараније спремљених проповиједи, па било то спремање опширније или краће, гледајући по важности предмета и душевним особинама повјерених му људи.

4). На пошљедку, ако материја проповиједи тражи особиту тачност у исказивању, као што су н. пр. неки трудни догмати наше вјере, импровизација се може савштом оставити, и такве поуке излагати потпуно на хартији. Уопште говорећи импровизација не смије да искључује писмену спрему и код највјештијих проповједника, јер је доказано црквеном праксом, да је у врло многим случајевима подесније и правилније, да се извјесни предмети зараније написмено спреме, па тек онда говоре, — али да се што мање ропски придржава спремљеног састава. —

§ 86. Читање проповиједи по рукопису или по књизи.

Ако црквени пастир није у стању да импровизира своју проповијед на катедри, или ако нема толико способности да је *сам* напише, то, у овом случају, — тек по невољи, допушта се, да своје поуке говори по рукопису, а *туђе* по књизи. Но читање својих или туђих проповиједи може се дозволити само онда, а) кад бесједник нема силе или времена да увијек саставља своје бесједе, б) кад су туђе поуке одвећ важне и у општој црквеној употреби, као што су н. пр., дјела отаца цркве, и, на пошљетку, в) кад бесједник нема времена да учи

своју проповијед, или кад има слабо памћење, особито у старијим годинама, те му је и тешко и досадно изучавање на памет. У овом добу готово је и приличније да проповједник чита своје поуке, јер ако је он већ стекао уважање код слушалаца, то ће га свако радо слушати, не гледајући на то, да ли своје поуке исказује по рукопису или по сјећању.

Кад је неки бесједник управо принуђен да чита проповијед по рукопису или по књизи, треба да пази како не би то читање било досадно и мртво. Да би се ово избјегло, треба сваку, било своју или туђу, одабрану проповијед зараније неколико пута пажљиво прочитати, дајући свакој мисли и изразу одговарајући тон, који треба да је више разговорни. Силнија, страснија и важнија мјеста добро је ако научи на памет, како би их доцније с вишим осјећајем прочитао. Гледајући по приликама, због бољег разумијевања, више живости и природности, дозвољено је у оваким приликама по неки дио, мјесто или израз туђих проповиједи изоставити или замијенити својим, подеснијим додатком, а такође и перифразирати читаву туђу поуку, само да мисао остане иста. —

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
IZ OBLASTI METODIKE.
CRNE GORE
Пише учитељ
CRNOJEVIĆ

Педагогика је наука, која говори о правилима, начинима, мјестима и лицима, која васпитавају и која се васпавивају.

Педагогика може бити обрађена с разних гледишта:

1. Она може, на основу историјске прошлости, своја поједина питања обрађивати онако, како су се у току прошлих вијекова ављала, ницала и примјењивала све до данас. Кад се тим редом решавају, онда имамо *историју педагогике*.

2. Она може своја наставна питања обрађивати и сређивати по систематском реду, плану и у вези, не обзирући се, при том, на њихово вријеме појављивања. Кад се тако питања уреде, онда имамо *систематску педагогику*. Ова пак може расправљати питања на два начина, и то: а) чисто на основу радње мишљења по закону логике; и кад их тако расправља, онда је то *философска педагогика*; б) на основу искуства, практике, како се питања примјењују и сусријећу, и то је онда *емпирична* (практична) *педагогика*.

3. Она може своја питања обрађивати у најширем обиму, т. ј. може говорити о свима васпитним питањима, приликама и т. д., и онда имамо *општу педагогику*. Све што она обухвата, може се исказати у три ријечи: његовање; навикавање — зашт, стега; настава. Ово чини науку о васпитавању у најширем смислу.

А.) *Његовање*. Његовање је потпомагање природног васпитаниковог развијања, како тјелесног, тако и духовног.

Б.) *Навикавање*. Навикавање је побуђивање на правилан живот у школи, друштву, цркви и т. д.

Стега — зашт — значи принуђавање некога да се привикне овом или оном начину живота. Овим радом васпитаник, као малољетан, недорастао, потчињава се вољи разумнога, зрелога човјека.

В.) *Настава*. Њоме се нарочито прибављају знања и искуства.

Педагогика у најширем смислу дијели се на два дијела:

1. *Наука о васпитавању* у ужем смислу, гдје се говори о његовању и навикавању. Ова опет има два одјелка: општи и посебни. У општем одјелку говори се о његовању и навикавању без обзира на односе; а у посебном одјелку говори се о његовању и навикавању с обзиром на односе; н. пр. овдје се говори: о мјестима, приликама, околностима с обзиром на васпитавање у школи, у кући и т. д.

2. *Наука о настави* у ширем смислу, гдје се говори само о настави; по томе се тај дио зове: *наука о настави*.

Наука о настави или наука о посредном васпитавању зове се зато што настава даје, умножава и шири практична знања васпитанику, а у исто вријеме упућује га како треба живјети, чувати здравље од хладноће, сувишне топлоте, дакле, на правилан живот. Она има два одјелка: а) општи, у ком се исказују правила и закони општи, који се могу примијенити на све наставне предмете; б.) посебни, у коме се говори како треба она општа правила употријебити и примијенити на поједине предмете. Тај дио науке о настави зове се: *специјална методика*.

Ми ћемо се бавити науком о посредном васпитавању или науком о настави. Прво ће се узети општи дио, па онда посебни

Кад хоћемо да изучавамо науку о настави, као посредно васпитање, треба да знамо шта је настава. Под именом наставе разумије се свако правилно, по плану смишљено, добро уде-

шено утицање одраслог човјека на дијете у намјери, да оно стече што више знања, да то знање може лакше и удесније примити и задржати, да га умије самостално и корисно употребијети и на тај начин самостално ићи своје циљу. Такво утицање, таква настава може имати тачно одређен циљ, на пр. код занатлије. Он се стара како ће радити, како ће држати ову и ту алатку без обзира на ма каква друга знања. Настава може имати и такав циљ, да не само ученик добије извјесног знања, него да средством тога знања учинимо његову унутрашњост (душу) племенитијом, благороднијом и ојачамо његову вољу да оно, до чега је дошао, с вољом остварује. Облагородити, оплеменили унутрашњу природу, значи васпитати. И о тој настави, која васпитава — васпитној настави — ми ћемо говорити.

Васпитање само по себи без наставе нема основа. Ако настава не потпомаже васпитање, онда нема циља. Н. пр. какав би био човјек са знањем, ако не би имао васпитања? — Васпитање се не може одијелити од наставе: јер једно без другог не може дати оно што се циља. — Васпитној настави циљ је, да општим и хармонијским образовањем уздигне ученика тако, да доцније, као самосталан човјек, може ићи своје одређењу; њојме има да се постигне општи циљ — морални.

Кад настава буди и развија све душевне силе, и кад их регулише и управља добром правцу, онда она има формални циљ. И кад се до наставе дође тим путем, онда се то зове формално образовање. Кад настава, напротив, иде на то, да питомцу прошири круг знања, било једним или разноврсним правцима, без обзира на вјежбање душевних моћи, онда та настава има материјалан циљ. Таквом наставом постизава се материјално образовање. Ако настава материјалног правца даје такво образовање — знање — које ће ученик доцније као самосталан човјек употребити на своју или општу корист, онда је таквој настави реалан циљ, а образовање, до кога се дође тим путем, зове се: реално образовање. Кад се пак материјална настава употребљава, да се дође до истине, и кад се појачава воља, која је потребна за постизање највишег циља — назначења: онда је таква настава идеална, а образовање, до кога се тим путем долази, зове се: идеално образовање.

Кад упоредимо формално и материјално образовање, та два правца васпитне наставе, видјећемо: да се првим хоће да развија воља и да јој се да правац, да се душевне моћи развију и извјежбају, да се доцније њима може користити. Онда се

пита: хоће ли се моћи душевне моћи извјецбати, ако се пред њих не стави какав конкретан предмет, на који се треба угледати? — Одговор је: не може. С друге стране, ако хоћемо знање без обзира на развитак душевних моћи, онда се пита: могу ли се та знања примити, ако се не употребе душевне силе и радње? — Одговор је: не може. И на тај начин један правац неће дати циља, ако не буду упоредо ишла оба: формални и материјални правац. Дакле, једнострано образовање промашило би циљ; с тога треба да буде свестрано, и онда ће тек бити опште потпуно образовање.

Посматрајући природу појединих наставних предмета, ми видимо, да неки више потпомажу формално, а неки материјално образовање. Граматика и рачуница потпомажу развитак душевних моћи и оне спадају у формалне науке, а земљопис и природне науке дају више знања и спадају у материјалне науке.

О хармонијском образовању и о томе што се зове свестрани интерес.

Хармонијско образовање има циљ, да свестрано у сагласности развије тјелесну и духовну природу питомца. Што се тиче друштвеног образовања, разликују се три правца: а.) буђењем чулних радња, да се изазове жеља за све веће знање; б.) потпомагањем радње мишљења код ученика, да се изазове жеља к тражењу истине. То обоје чини интерес сазнавања. в.) Непрестаним упућивањем на посматрање лијепих предмета у природи и људским дјелима изазива се жеља за лијепим; а с друге стране упућивањем на саучешће према ближњему у радости или жалости изазива се *саосјећање* или *симпатија*. То обоје чини интерес осјећања љепоте. г.) Упућивањем на посматрање моралних дјела изазива се интерес за опћност, а не за сепаратност — себичност, а с друге стране религијским радњама развија се код ученика скромност и смјерност, а ово обоје развија морална осјећања, тежњу к добру, а уклањање ода зла. Кад се све то у хармонији изведе на ученику, онда ће се у њему развити свестрани интерес, а тиме се постизава свестрано, хармонијско образовање.

О циљу наставе у основној школи.

Основна школа зове се још и народна зато, што је удепена за сву дјецу, која из народа долазе без обзира чије је то

дијете (раденичко, занатлијско или господско и т. д.). Дјеца, која долазе у ту школу, треба да добију неко знање, које је свакоме потребно без обзира на професију, коју ће доцније заузети. Осим тога у сновној школи има да се продужи оно васпитање, које је започето у кући, јер је оно често пута пуно „празнина“, а школа има да га продужи, допуни, па и измијени, у колико је било неправилно код куће. На тај начин школа је и васпитна. Школа треба да да најбитније, најпотребније заокружено знање или образовање. Такво знање потребно је зато, што већина дјеце не учи другу школу, већ тим завршује своје образовање. А за ону дјецу, која хоће да иду у другу школу, служи као приправа, зато што се ту полаже основ свему душевном развићу.

(Наставиће се.)

ПРЕДАВАЊЕ НА РОДИТЕЉСКОМ СКУПУ

ГОВОРИО **Н. Лековић**, учитељ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Поштовани слушаоци, **СРЕЊЕ ЂУРЂЕ**

Без сумње неће вам бити досадно, што ћу вам проговорити ово неколико ријечи, јер се ово тиче вас, ваше дјеце — ваше среће, а будуће узданице.

Дјеца су највеће благо Божије, и највећа срећа човјечија. Родитељ у своме дјетету гледа највећу срећу своју, и љуби га више свега, и мучи се и ради, само да своју дјецу подигне. Осим тога, родитељ гледа у своме дјетету и будућу своју потпору, уздајући се да ће га син одмијенити, и да ће родитељ послије толиких тешкоћа, које је имао старајући се и дању и ноћу о своме чеду, већ и он једанпут починути. Јест, али кад и како се може родитељ надати у своје дијете, да ће му он бити потпора у његовим тешким данима старости, и да ће му син бити, на понос родитеља свога, частан и поштен грађанин? Овоме се може родитељ надати тек онда, ако се буде старао о васпитању своје дјеце; не буде ли се пак старао о васпитању дјеце, онда сав труд око њих пропада му заједно са надом, којом се кријепио. Дужност је дакле сваког родитеља, да се стара о добром васпитању своје дјеце, јер тек срством доброг васпитања стварају се од дјеце људи: поштени, карактерни, вриједни, послушни, људи пуни племенитих мисли, осјећања и дјела; људи истински предани вјери својој, народности и своме Господару; и онда такви људи служе на корист, дјелу и понос и својим родитељима и друштву и држави.

Срством пак рђава васпитања стварају се људи противно овоме, т. ј. људи: непоштени, бескарактерни, лијени, непослушни, људи пуни

покварених и развратних мисли и дјела; и онда овакви људи, не само што су бескорисни, него и штетни, и за породицу, и за друштво, и за државу.

Сва срећа и напредак, како породице, такође и друштва и државе, зависи: од узајамне љубави, послушности, слоге и истрајности у сваком добром и корисном раду; а све пак ове врлине постижу се само сретством доброг васпитања. Нема ли овога, пропаст је готова. Дакле, сретством доброг васпитања стварају се људи у потпуном смислу; а сретством рђава васпитања, стварају се нељуди.

Без сумње сваком родитељу лежи на срцу напредак своје дјеце, и највећа му је жеља, да му син буде прави истински човјек, а не нечовјек. Зато да би родитељ постигао ту жељу, треба озбиљно и својски да се заузме о васпитању своје дјеце.

Родитељи су дали дјечи живот, па зато је њихова поглавита дужност, да се о њима старају, и да их васпитавају. Родитељско срце налаже сваком родитељу, да се стара о васпитању своје дјеце, а то му налаже и сам Бог, заповиједајући: „родитељи васпитавајте дјецу у науци и страху Господњем.“ Дакле све видимо, да није довољно, ако се родитељ стара о храни, одијелу и другим тјелесним потребама своје дјеце; јер која је корист имати дјецу здраву и одраслу, а овамо непоштену и неваљалу? Но колико је васпитање дјеце узвишена ствар, толико је исто и тешка; али, „без муке се сабља не сакова, без муке се пјесма не испоја;“ такође исто без труда и муке, не можемо сретством доброг васпитања ни створити праве људе. Дакле, радећи и трудећи се непрестано о васпитању дјеце, тек онда постиже се оно што се жели. Труд и рад, дакле, при васпитању јесте најглавнији услов.

Много има примјера, да су дјеца упропастила своје родитеље и морално материјално; има примјера дакле, да су многи родитељи због свог сина или дјеце дошли до пропасти и понижења, и још да би родитељи не криве толико себе, колико своју судбину и своју дјecu. Јест, али да су они још у напријед знали, да ће доћи до таквог зла; и да су знали, да такво зло долази једино од рђавог васпитања дјеце, то би они без сумње обратили највећу пажњу на добро васпитање своје дјеце; и онда не би имали дјecu од пропасти и понижења, него би имали дјecu од среће и напретка, — имали би синове достојне пажње и његе родитељске.

Дакле срећа или пропаст дјеце зависи од самих родитеља. Родитељ је или усрећитељ или унесрећитељ своје дјеце, и зато за свако зло и несрећу, које његово дијете води у пропаст, треба родитељ једино себи да припише кривицу. Па да се сваки родитељ озбиљно стара о васпитању своје дјеце, зар би биле тамнице пуне разбојника и људи од рђава реда? Зар би било: пијаница, крадљиваца, лажова, лијенштина, завидљиваца, разбојника — људи уопште штетних и за породицу и за друштво и за државу. Али ето видимо, да број таквих људу с дана у дан расте, а расте зато, што се врло мало, а можда и нимало не обраћа пажња на васпитање дјеце.

Пријека је дужност свакога родитеља, да се непрестано стара о добром васпитању своје дјеце, јер за сваку кривицу и неваљало дјело: које дјecu води у пропаст, родитељи су зато одговорни и пред Богом и пред људима. А Бог преко родитељске савјести увијек пита родитеље, гдје су дјеца, коју сам вам дао? гдје су синови, које сам вама повјерио? гдје су оне невинне душе, које сам вашој бризи и његовању уручио?

Дужност васпитања не смију родитељи никада и ни у ком случају занемаривати, јер не испуњавајући увијек тачно ту свету и узвишену дужност, воде дјецу у очигледну процаст и товари на себе одговорност и пред судом савјести и пред судом Божијим.

Опажа се, да неки родитељи пренебрегавају дужност васпитања, мислећи да је васпитање дјеце ситница, или пак да ће се дијете само у своје вријеме — у доба зрелости, кад сазна што је добро, шта ли зло, само поправити, и само себе васпитати. Оваквим мислима нека ниједан родитељ не обмањује себе, јер дрво се да савијати док је младо, гвожђе се се кује док је вруће.

Прва родитељска дужност и темељ сваком добром васпитању јесте добар примјер родитеља.

Дјетету је од природе дато, да прима све лако и брзо. Види ли дијете зло и рђавило, оно ће то и примити; види ли пак добро, добро ће и примити. Ако оно у кући види само добре примјере, и оно ће бити добро; види ли пак у својој кући рђаве и зле примјере, и оно ће бити зло и неваљало. Дијете вазда чини оно, што од старијих види, мислећи да је то добро. Зато ако оно види од својих родитеља и старијих само оно што је добро, добро ће оно чинити. Значи, дакле, да добри примјери родитеља и старијих јесу прави и најглавнији услов и темељ добром васпитању дјеце; а рђави примјери јесу отров за дјечије срце. Види ли дијете и чује ли свађу међу оцем, мајком браћом, сестрама и т. д. види ли, да му се у кући туку; чује ли скардне неваљале ријечи; једном ријечи, чује ли и види ли све оно, што не ваља, то ће све разумије се рђаво утицати на његову невину душу, и онда ће и оно бити покварено и неваљало. Колико, дакле, један примјер и углед родитеља корисно утиче на дјецу, толико онет, и још више, штетно утиче на њих рђав примјер. Кад родитељи савјетују своју дјецу и дају им наредбе и упуства, да се добро и поштено владају, а сами то не испуњавају, онда им је узалудан труд. Кад родитељи препоручују дјецу љубав и слогу, а сами се свађају и не слажу; кад родитељи препоручују дјецу, да љубе и раде све оно, што је право, истинито и поштено, а сами раде противно томе; кад родитељи уче дјецу, да избјегавају и мрзе све оно, што је ружно, неваљало и непоштено; а да воле и чине све оно што је добро; а међу тим сами родитељи раде противно, онда овакво васпитање не само што је некорисно, него и убитачно за дјецу.

Многи родитељи, или из незнања или пак из немарности, раде много што шта, чиме трују невина срца своје дјеце. Често у шали, или у ма каквим било приликама говоре неумјесне и рђаве ријечи, не обзирући се, да тиме чине штету својој дјецу, и не знајући оне Господње ријечи, да ће сваки и за најмању празну ријеч одговарати пред судом Божијим.

Поред добрих примјера родитељских, неопходно је потребно упућивати дјецу ка свему ономе, што је поштено и корисно; а одвраћати их од свега онога, што је непоштено и некорисно, т. ј. треба у душу дјетињу усађивати све оне врлине, које чине правога човјека, а отклањати од њих све оно, што би на њих рђаво утицати могло. Ово пак можемо постићи, разумије се поред доброг примјера родитељског, навикама, савјетима и поукама.

Дијете се да навикнути било добру било злу. Родитељ је, разумије се, дужан навикавати дијете на све оно, што је добро и корисно; — не

буде ли га пак навикавао на све то, онда родитељ сам отвара врата рђавим навикама, и тиме даје повода, да се рђаве навике уселе у душу његовог чеда, и да је трују. Укорјењујући у душу дјетињу добре навике, чинимо тиме велико добро дједи, јер тиме снажимо њихову душу многим врлинама, које путем добре навике долазе, и у исто вријеме обезбјеђујемо их од свега онога, што би дало повода рђавим навикама. Добра навика постаје и развија се кад дијете честим упућивањем и настојавањем родитеља врше више пута какво корисно, ваљано дјело или посао, и онда ће се то тим честим понављањем снажити и најзад укоријенити у његовој души, и онда ће дијете доцније то чинити само и са задовољством без икаква устезања, и без да га на то даље упућујемо. Рђава пак навика постаје на исти начин. Учини ли дијете ма какво рђаво дјело једанпут, двапут и више пута, то ће се тим честим понављањем тај рђав поступак оснажити, и најзад укоријенити у његову душу, и онда ће дијете тај рђав поступак чинити без икаква устезања и зазора, просто машинално.

На овај начин дакле путем навике врло се лако усађује у душу дјетињу све оно, што је добро и корисно, и тиме одстрањује све оно, што је некорисно и непоштено.

И крађа, и лаж, и непослушност, и свађа, и неучтивост, и дрекост, и још многи други пороци, који убијају душу дјетињу, могу да се уселе и захвате коријена путем навике; а многе пак врлине, које красе дјечију душу и стварају од њих праве и истинске људе, могу да се унесу у дух дјечији опет путем навике. Јест, али онај родитељ само може васпитавати дјецу путем навике, који је у исто вријеме дошљедан — непопустљив. Ако се дјетету један пут нареди, да нешто добро и корисно уради или учини, то треба настојавати да дијете ваљда и у свако доба то чини. Учини ли пак што рђаво или неправдо, то му треба забранити и настојавати, да то не чини никад више. Значи дакле, да је непопустљивост једно моћно средство, којим се најлакше укорјењују добре навике, а искорењују рђаве. Дакле навикнути дјецу на оно што је добро и корисно, потребна је дошљедност — непопустљивост; нема ли дошљедности, дијете се залуду на добро навикава, а од зла одвикава, и с тијем разумије се залуд и васпитава. Јест, али родитељ увијек треба будним оком да пази, да се у његовом дјетету не укоријени каква рђава навика, јер треба да зна, да је наука једна мука, а одука триста мука.

(Наставиће се.)

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И .

Афоризми.

Прикупио М. Н.

О б л а г о д а т и .

Прави — истинити хришћански живот, јест живот благодати. (Теофан еп. Владимирски).

Благодат — то је Бог, који се осјећа и види у срцу и срцем. (Паскаљ).

Благодат је присуство Господа нашега у нама. (Граф Сперански).

Ко не осјећа у себи присуство Св. Духа — извора благодати — тај у себи нема хришћанства. (Инок. архиеп. Херсонски).

У душевном животу човјековом благодат је што и дисање у тјелесном; човјек без дисања — мртав је тијелом, а без благодати није хришћанин (Рим. 8, 9) мртав је душом (Еф. 2, 1). Петар Еп. Томски.

Благодат је душа нашега живота.

Као што ноћна свјетлост (мјесечева) привлачи и подиже масу воде морске, тако и благодат утиче на човјечанство; она овлађује вољом и срцем човјека и побуђује у њему тежњу на подвиг добротинства хришћанскога. (Огјуст Никољ).

Благодат је за нас што и сунце за земљу, јер нас освјетљава, загријава и оживљава. (Протојереј И. Толмачев).

Као што не може, па било и најздравије, око видјети без какве год свјетлости, тако и човјек, колико год се он чинио частан, не може проводити без благодати прави хришћански живот. (Блажени Августин).

Што је за лађу на узбурканом мору вјешт крманаш, то је Св. Дух за људе у продужењу њихова пливања у духовном животу, који је препун различитих опасности. (Протојереј И. Толмачев).

Спасоносност је Божије благодати сама у себи, и нас, а без нас — не спасава. (Филарет митроп. Московски).

Благодат Божија спасава оне, што траже спасења, а не оне, што је не траже. (Св. Тихон Задонски).

Онај што је створио нас, без нас одредио је спасти нас, али не без наше воље. (Филарет митр. Московски).

Земља без кише ништа се рађа, без ветра је киша без користи; исто тако благодат не дјејствује без судједовања самога човјека, нити пак воља човјечија без садјејства благодати. (Златоуст).

Почнимо само ми, па ће и Бог почети у дјелу нашега спасења.

Господ Бог пружа к теби своју руку: пружи и ти к Њему твоју. (Златоуст).

Молитва је пружена рука да прими благодат Божију. (Филарет мит. Московски).

Само ми можемо бити далеко од Божијега Духа, а Он од нас не. (Он).

Нечисто огледало не може дати у себи одображаја — слике, тако и душа која је заузета и помрачена страстима тјелесног мудровања не може примити у себи зраке свјетлости Св. Духа. (Св. Василије Велики).

Благодат, кад јој је воља, може производити пастире у *ред пророка*, и рибаре у *ред апостола*. („Духъ свѣтѣи и дѣже хоцетъ дышетъ“ Иоан, 3, 8).

Бог богато дарива благодат, али је не просипље на празно. (Филар. митр. Московски).

Колико ми с вјером испуњавамо Божије заповиједи, толико и Дух Свети производи у нама Своје плодове. (Свети Марко Подвижник).

Благодат Божију не задржава у човјеку разум, него чисто срце. (Цицерон).

Човјек је без благодати што и бунар без воде. (Ш. М.).

Не само да је пропаст не чињети дјела Божија, него их је страшно и чињети са немарношћу. (Филар. митр. Московски).

Као што огњу, да би горио, потребује дрва, тако и благодати потребује наше усрђе, па да се распламти у нама. (Златоуст).

Што је ваздух за тијело, то је благодат Божија за побожну душу. (Цицерон).

Ако хоћеш да благодат Божија у теби дође, треба најприје да опереш душу сузама покајања. (Цицерон).

Божија те благодат неће оставити, ако ти њу не оставиш. (Ш. М).

Благодатно срце зла не мисли. (Цицерон).

Извјештај о основним школама црногорским у школској 1897 и 8 години.

(Саопшћава се у изводу.)

Ревизор: Андрија Јовановић, упр. учитељ Улцињски.

1. Школа Команска.

Испит је држан 2 и 3 Јуна, а трајао 9½ сати.

Школа је троразредна сат Е, Д и IV разредом.

У почетку шк. године дјеце је било уписано:

У I раз. 71 у II раз. 12 у IV 6 свега: 89.

На испиту је изашло у I раз. 53. у II раз. 9 у IV раз. 5 свега: 67.

Дјеца која нијесу присуствовала испитима, отпуштена су због болести, а и сиромаштине. Сва су вјероисповиједи православне, а испитана су сва из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из Закона Божијег: I раз. 4, II раз. 4, IV раз. 4½.

„ Српског језика: „ „ 4½ „ „ 3½ „ „ 3½.

„ Слов. читања: „ „ — „ „ 4½ „ „ 4.

„ Рачуна: „ „ 4 „ „ 3½ „ „ 3½.

„ Геометрије: „ „ — „ „ — „ „ 3½.

„ Земљописа: „ „ 4 „ „ 4 „ „ 4.

„ Српске историје: „ „ — „ „ — „ „ 4.

„ Природписа: „ „ — „ „ 3½ „ „ 3½.

„ Поз. чов. тијела: „ „ 4 „ „ 3½ „ „ 4.

„ Краснописа: „ „ 4 „ „ 4 „ „ 3½.

„ Цртања: „ „ 3½ „ „ 3½ „ „ 3½.

„ Пјевања: у сва три разреда добар.

„ Гимнастике: у сва три разреда више него врло добар.

„ Чистоћа: у сва три разреда врло добра.

„ Дисциплина: у сва три разреда више него врло добра.

Општи успјех у I раз. врло добар, у II и IV — близу врло добар.

Рад у школи отпочет је 1 октобра; дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле шк. године 167 дана. Држани су два родитељска скупа: у

октобру и јануару. На првом је прчитан дио шк. закона — односећи се родитељима, — а на другом говорено је о домаћем и школском васпитању.

Учитељ се је спремао за свој позив у приправничкој Биоградској школи, но та спрема није довољна, с чега је треба доунавати читањем потребних књига. Способности је боље за ниже, него за старије разреде, а владање и држање његово у школи и изван школе одговара учитељском позиву, с чега у мјесту ужива лијепо поштовање.

Трудио се свим силама да одговори дужности својој, што је у неколико и постигао — особито — кад се узму у обзир три разреда са толиким бројем ученика.

Учитељ треба да вишу пажњу обрати у стављању питања, која не смију бити таква, да се добија одговор са: „јест“ или „не.“ Такође препоручује му се, да поправи начин предавања при настави у рачуну и природним наукама за старије разреде. Доста добро је умакао од механизма, али треба свестраније обрађивати неке предмете, којим се начином, познајући дјечију природу, може код дјецe изазвати саморадна, правилно мишљење и расуђивање.

Учитељ се очински односио према свој шк. дјечи као васпитач и наставник; кажњавао их је умјерено, а настојавао, да се међусобно љубе. Протоколи су му уредни. Прихода је било за ову годину: фиор. 62-86 расхода: фиор. 70-56.

Приход је купио уз дацију кап. Марко Беговић, који је вршио своју дужност према школи уредно.

Расходом је управљао мјесни шк. надзорник поп Крсто Радуловић, који, као свјестан човјек своје дужности, радио је и трудио се за све оно, што је у прилогу школе и њеног напретка.

Школско здание у учитељској станици је у добром стању, а нијесу ни извршене поправке именоване прошлог ревизијом. Учионица је пространа 147 куб. м., од којих на сваког ученика долази по 2-19 куб. м.

У споразуму са мјестним шк. властима одређено је, да се кров промијени, учионица ходником одвоји од учит. стана и да се — по могућству — изравни шк. двориште, као и да се набаве потребна учила. Пошто народ воли школу — онда од мјесних власти зависи, да ли ће све бити уредно и спремно за идућу шк. годину.

2. Школа у Доњи Загарач.

Испит је држан 4 и 5 јуна, а трајао 9 сати.

Школа је троразредна са: I, II и III разредом.

Дјеце је било уписано у I разреду 28, у II 32 и III 3. Свега 65.

На испиту је изашло у I раз. 28, у II 32, у III 3. Свега 63.

Један ученик болестан, а други отпуштен због рђавог владања. Сви су православне вјероисповиједи, а испитани су сви из свијех предмета.

Из појединијех наст. предмета показан је о испиту овај успјех:

Из Закона Божијег:	1 раз.	$3\frac{3}{4}$,	II раз.	$3\frac{1}{2}$,	III раз.	4.
„ српског језика:	„	$3\frac{3}{4}$	„	$3\frac{1}{2}$	„	4.
„ словенског читања:	„	—	„	$3\frac{1}{2}$	„	$3\frac{1}{2}$.
„ рачуна:	„	4	„	4	„	$3\frac{1}{2}$.
„ геометрије:	„	—	„	—	„	$3\frac{1}{2}$.
„ зем.ѿписа:	„	$4\frac{1}{2}$	„	4	„	$4\frac{1}{2}$.

н српске историје:	н	н	—	н	н	4	н	н	4 ¹ / ₂ .
н природописа:	н	н	—	н	н	3 ¹ / ₂	н	н	3 ¹ / ₂ .
н позн. чој. тијела:	н	н	4	н	н	3 ¹ / ₂	н	н	4 ¹ / ₂ .
н краснописа:	н	н	3 ³ / ₄	н	н	4	н	н	4.
н цртања:	н	н	3 ¹ / ₂	н	н	3 ¹ / ₂	н	н	3 ¹ / ₂ .

н пјевања: у сва три разреда добар.

н гимнастике: у сва три разреда врло добар.

Чистоћа: у сва три разреда врло добра.

Дисциплина: у сва три разреда више него врло добра.

Општи успјех: I и II раз. близу врло добар. а III врло добар.

Сви су предмети израђени у довољном обиму према наставном плану.

Рад је отпочет 8 октобра; дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле шк. године 157 дана. Држани су два родитељска скупа и то у октобру и јануару, а говорено је о шк. и домаћем васпитању, као и о редовном шаљању дјецe у школу. Учитељ је оспособљен подједнако добро за све разреде, а спремао се је за свој позив у Призренској богословији. Владање му је постојано, а трудољубље врло добро.

Учитељ показује мало вјештине у предавању неких предмета; дјеца сувише брзају при читању, гријеше у говору, што он не поправља, већ често пута сам понављајући одговоре ђачке — гријешни. — Препоручује му се читање методике, помоћу које ће и себи и ученицима олакшати рад и користити, а поред тога добро би било да набави и друге спољне књиге за поједине предмете, чим би исправно још неке мале недостатке, те стао на мјесто правог васпитача и наставника.

Учитељ љуби свој позив, а са дјецом очински поступа, настојавајући, да се међусобно љубе. Он је сваком згодном приликом свраћао пажњу ученика у подражавању чесних и ваљаних карактера; од школе није изоставао, а протоколе држи доста уредно.

Приход и расход нијесам прегледао, пошто су протоколи од обоје били у судским рукама на прегледање — до испита — те тако у њима није ништа завођено.

Школско здање и учитељски стан налази се у врло добром стању. Учионица је пространа 147 куб. м., од којих на сваког ученика долази по 2.19 куб. м. У споразуму са мјесним шк. властима одређено је, да се, направе степенице од камена пред учит. станом, које би замијениле доса дање дрвене; да се покрије нужник за дјецу и потребна учила набаве.

Кап. Петар Рамовић и мјес. надзорник Саво Мрђеновић били су тачни у вршењу своје дужности према школи.

Напомена. Школско здање није на удесном мјесту, сувише је близу цркве, пред којом се мртваци сахрањују, — што је и по моралну и здравствену страну од рђавог утицаја на дјецу. — Кад би могуће било, да се гробовље пренесе на мјесто, гдје је била стара црква, које је подалеко од еадање цркве и школе, — онда би школа била за углед многим другима, — снабђевена, како баштом тако и свим другим, што се изискује.

Народ је јако занешен за школом и кадар много жртвовати, само да иста напредује.

3. Школа у Горњи Загарач.

Испит је држан 6 и 7 јуна и трајао је 8 часова.

Школа је дворазредна са: I и II разредом.

Дјене је у почетку школске године било уписано: у I раз. 19; у II раз. 30. Свега 49.

На испиту је изашло у I раз. 17; у II раз. 30. Свега 47.

Два су ученика напустили школу због болести. Сви су ученици вјероисповиједи православне, а испитани су сви из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из закона Божијег:	I раз.	3 ³ / ₄ ,	II раз.	4—.
" српског језика:	" "	3	" "	3 ¹ / ₂ .
" словен. читања:	" "	—	" "	3 ¹ / ₄ .
" рачуна:	" "	3	" "	3.
" земљописа:	" "	3	" "	3 ¹ / ₂ .
" природописа:	" "	—	" "	3.
" поз. човј. тијела:	" "	3	" "	3.
" краснописа:	" "	3	" "	3 ¹ / ₂ .
" цртања:	" "	3	" "	3.
" пјевања:	" "	3	" "	3.

Гимнастика, није предавана.

Чистоћа, врло добра.

Дисциплина, више него добра.

Општи успјех: у I раз. добар; у II раз. више но добар.

Предмети нијесу израђени у довољном обиму према наст. плану. Рад је отпочет у школи 1 октобра; дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле шк. године 120 дана. Учитељ је неколико пута остављао дјену, а осуствовао је од школе 30 дана ушљед болести и домаћих потреба. Држан је родитељски скуп о Савиндану и том приликом говорено је о значају истог дана.

На овој школи ради учитељ, који има већ двије године у оставци је са пенсијом, а ове године племе га плаћа, те им дјену обучаје; он је остарио у свом раду, — хоће се које нестрпљивости и труда, па да рад буде добар и успјешан. Предавања му не одговарају правилним методиком, које се с правилнијем током наставе и рад онда остаје довољно бесплодан; дода ли се још к томе рђава овогодишња учионица, која по ничему — већ именованом — не одговара шксли, — онда није чуда, што се није дошло до жељеног успјеха.

Учитељ станује у приватној кући, коју племе плаћа. Прихода је било фиор. 28·29, а расхода фиор. 27·28.

Мјесни је надзорник школски Јован Радоњић и врши своју дужност према школи доста добро.

Капетана Рамовића они, пошто не стоје у добром одношају са Доњозагарчанима, и не питају што се тиче школе, већ сами раде и управљају грађевином нове школе, а од њега само примају припадајућу им школарину.

Примјсба. Народ овога племена оградно је нову школу по плану примљеном од гл. шк. надзорништва са Цетиња. Школа је заиста на лијепом мјесту и одговара свијем шк. захтјевима, но ево ушљед чега је та школа ограђена — у колико сам могао дознати: Горњо Загарчани су се служили школом, која се налази у доњи Загарач, док предпрошле године број дјече био је велик, те није учионица могла их све примити. Наредбом буду отпуштени сви они, који су били преко броја који је био за школу довољан. Горњозагарчанима — како пети кажу — том при-

диком учињено је криво, јер нијесу примили сразмјеран број њихове дјеце према оној у Доњи Загарач, ушљед чега су и давије потекле, те племе дошло у неспоразум и у мржњу. Горњо-Загарачани онда узму учитеља на свој рачун и у једној приватној кући школу отворе, а почну градити ово ново здање. Школа ће бити готова до Госпођина-дне и они моле да им се да државни учитељ.

Моје је мишљење:

1) Погријешили су и једни и други, што нијесу у споразуму и заједници оградиле ону другу међу Горњи и Доњи Загарач, како би се могле обје општине њом служити.

2) Не бих се сложио с тијем, да школа ради наизмјенце горе и доље, а једну држати, а другу затворити — држим — да неће учинити то Висока просвјетна власт, пошто би било дјечи Горњо-Загарачкој врло трудно ићи у школу доље, и овим оздол горе — особито кад су рђава времена.

3) Број ученика је довољан за школу у Горњи Загарач, а и Марковина и Заграда могла би се том школом служити.

4) Ушљед горе наведеног предлаже се просвјетној власти, да би и у Горњи Загарач била од потребе држ. школа и држ. учитељ — па како она за најудесније нађе.

4. Школа Кчевска.

Испит је држан 8 и 9 Јуна, а трајао је $8\frac{1}{2}$ часова.

Школа је троразредна, са I, II и III разредом.

Дјеце је уписано било у I раз. 64 мушке и 8 женских, у II раз. 6 мушке, у III раз. 1 мушко. Свега 71 мушко и 8 женских.

На испиту је изашло у I раз. 61 мушко и 6 женских, у II раз. 5 мушких, у III 1 мушко. Свега 67 мушко и 6 женских.

Један ученик отпуштен због рђава владања, а остали због болести.

Сви су испитани из свијех предмета, а вјероисповиједи су православне.

Успјех показан о испиту:

Из закона Божијег:	I раз.	4.	II раз.	$4\frac{1}{2}$,	III раз.	5.
" српског језика:	"	4,	"	"	4	"
" словенског читања:	"	"	"	"	3	"
" рачуна:	"	4	"	"	$3\frac{1}{2}$	"
" геометрије:	"	"	"	"	"	4.
" земљописа:	"	"	$3\frac{1}{2}$	"	$3\frac{1}{2}$	"
" српске историје:	"	"	"	"	"	4.
" природописа:	"	"	"	"	$3\frac{1}{2}$	"
" нозн. човј. тијела:	"	"	4	"	3	"
" краснописа:	"	"	3	"	3	"
" цртања:	"	"	3	"	3	"
" пјевања:	"	"	3	"	4	"
" гимнастика:	сви разреди више него врло добар.					

Чистоћа: у сва три разреда скоро одлична.

Дисциплина: у сва три разреда више него врло добра.

Општи успјех: I и II раз. близу врло добар; III раз. врло добар.

Рад је у овој школи отпочет 3 октобра; дневно је рађено по $5\frac{1}{2}$ сати, а преко цијеле шко. год. 168 дана. У неким предметима учитељ је

прелазео и преко граница, прописаних наст. планом, док у другим није ни изврдио оно, што се захтијева.

Држати су два родитељска скупа: у децембру и априлу.

На њима је говорено о васпитању. Дјеца су неколико пута извођена у шетњу, и том приликом су се занимала земљописом, природописом и пјевањем.

Учитељ је новајлија, а свршио је полугимназију и Богословско-учитељску школу на Цетињу. Владања и трудољубља је сталног, а поред своје дужности нема другог занимања. Као новајлија, није се још добро упознао с радом и недостаје му практике у предавању појед. предмета, које ће он као спреман и оспособљен у кратко вријеме постићи. Предавање и учене било је доста разумљиво, очигледно и занимљиво; дјеца су упућена на саморадњу, правилно мишљење и расуђивање. Учитељ је полагао озбиљну пажњу на образовање ваљаних карактера код дјеце, истичући у сваком поучном чланку све оно, што краси карактерна човјека, а кудећи пак, чега се нети гнуша; очински је поступао са свом дјецом и настојавао да се међусобно љубе.

Учитељ је сам себи отешчао рад, држећи само једног ученика у тре. ћем разреду. Остао је од школе 6 дана с дозволом Гл. Шк. Надзорништва-Протоколе је држао доста уредне, а главна сметња шк. напретка била је болест ђака у фебруару и марту.

Школско здање је ново — доста лијепо — и ако не по плану. Главна погрешка је у томе, што је сувише близу цркве и то је на штету школског реда, рада и напретка. Врште није било, али је ове године одређена. Учионица је пространа 162 куб. м. од којих на сваког ђака долази по 2·21 куб. м.

За грађење нове школе купљен је порез по народу — према материјалном стању. Прва класа плаћала је 3 фиор., друга два, а трећа 1. Новци су брижљиво расходовани, но пошто нијесу још рачуни довршени, то је остављено, да се све спреми и у протоколе под признаницама заведе и тек онда прегледа. Радом је управљао г. Стево Вукотић. Овдје се примјећује: зашто Загређани не учествују у грађењу ове школе? — Загређани су у капетанију Кчевску, те онда, кад осталих пет општина плаћају порез за школу, а појединима није ближа школа него њима — крива им се плаћати, ако се не нареди, да и они морају. Држим, да или треба ослободити и друге општине од плаћања, које су удаљене као и Загреда до школе, или наредити да и они плаћају — а потоње боље би било учинити — гледајући на школ. напредак. —

Капетан Мојаш Вукотић вршио је дужност према школи одлично, а мјесни надзорник Јошо Николић, нити је био присутан испитима, нити врши своју дужност — по изгледу и учитељевом доказу — како треба.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Приложници — Свештеник *Миња Брајовић*, из Бјелопавлића, за своју душу и за своје упокојене снахе Стане, учинио је шљедеће прилоге и то:

Храму	Светога	Василија, у Острогу	фиор. 4.
”	”	Петра Цетињскога	” 4.
”	”	Арханђела Михаила на Ждробаник	” 4.
”	”	Стефана, у Пипере	” 4.
”	Свете	Текле, на Данилов-град	” 4.
”	Светих	Врачева, у Слатиши	” 4.
”	Светога	Николаја, у Јеленак Вјелопавлићки	” 4.
”	”	Благовјештенија, у Глизицу	” 4.
”	”	Еванг. Луке, у Гостиљ Брајовићки	” 4.

Протојереј *Павле Петровић* набавио је једно свето јеванђелије, елегантно у кадифи повезано и оковано, кога је приложио Периша Новов из села Момча, у Кучима, парохијалној цркви Момачкој.

Бурђе Павлов Караџић пошљедњим завјештајем приложио је један крст за своју душу парохијалној цркви у Жабљаку.

Нови митрополит петроградски и ладошки. — Високопреосвећени **Антоније**, као свјетовњак Александар Вадовски, родио се 1845 г. у селу Ширингуши у тамбовској губернији. Основно образовање стекао је Александар Вадовски у тамбовској духовној семинарији, а затим је на државни трошак отишао у казанску духовну Академију, гдје је с одличним успјехом свршио курсе 1870 г. и одмах ступио на професорску катедру. Мало за тим ступио је у брак, но жена му набрзо умре. 1883 г. ступи он у монашки чин примивши монашко име Антоније, и већ послје годину дана поста архимандрит и инспектор казанске духовне Академије. 1885 г. именован би за инспектора петроградске духовне академије, а 1 маја 1887 наречен буде за епископа виборског, викара петроградске митрополије, и именован за ректора академије. Те године установио је он, да слушаоци академије проповиједају по салама и храмовима петроградским, што се и данас тамо чини на велику корист како самих слушалаца академије, тако и тамошњег православног друштва. Заузимајући у току 22 год. катедру црквеног проповиједништва у двије академије, штампао је он масу чланака по том предмету. 1895 издао је врло солидно дјело под натписом „Из историје хришћанске проповиједи,“ које му је донијело степен доктора црквене историје. Осим тога издао је 1890 г. „Слова и рѣчи.“ Особито је важна црта у његову животу — његово очинско понашање спрам својих ученика у академијама. У сваком слушању високопреосвећени је прије свега гледао човјека, уважавао његова убјеђења, сва његова морална права, но уједно с тим, строго је тражио од њих, да своје дужности савјесно врше. Дисциплинарни поступак није високопреосвећени употребљавао, али је поредак академике корпорације био идеалан; све се испуњавало без притиска. Његово срце пуно љубави и његова кротост као ректора свакога је побјеђивала. Слушаоцима је високопреосвећени свагда био приступачан: врата и стаи његов свагда им бјеху отворени.

† Његово Високопреосвештенство Господин **Герман Опачић** Епископ Новосадско Бачки, Сомборски, Сегедински Јегарски и т. д.

На дан св. Богојављења 6 (18) јануара о. г. у 6 сати у вече преминуо је у Господу, након дугог и тешког боловања, у Бечу, високопреосвештени епископ Бачки *Герман Опачић*

Блажену покојени епископ рођен је био у Слабињи, у бившој војеној Крајини, 8 августа 1857 године. У монашки чин ступио је године 1888. у манастиру Кувешдину, рукоположен за јерођакона 24 априла 1888., произведен за протођакона 13 децембра 1890., за архиђакона 6 октобра 1891., на Божић исте године рукоположен је за синђела, а произведен за протосинђела 6 октобра 1892. За епископа дијезези Бачкој синодално изабран 18 октобра 1893., од Његова Величанства за таковог потврђен 11 марта 1894., на Ђурђев-дан иста године за епископа посвећен, а устоличен 15 марта исте године.

Вјчнаја памјать!

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Савин-дан На Цетињу. На Савин-дан била је у манастирској цркви архијерејска литургија, којој су присуствовали Њ. В. Господар и Њ. С. Књаз Мирко са државнијем великодостојницима. Послије литургије било је водоосвећење у мјесној основној школи, које је извршио цетињски прото г. К. Матановић. Иза водоосвећења ученици мушки и женски пјевали су и декламирали разне пјесме у присуству г. војводе **Сима Продовића**, министра просвјете, и друге госпде. У вечер је била забава у Зетском Дому, коју су приредила наша друштва Читаолина и Горског Вијенца. Осим пјевања и декламовања, наши дилеганти су одиграли Стеријин весели позоришни комад „Лажка и паралажа.“ За тијем је слиједила игранка. Забаву су увеличали својијем присуством Њ. В. Господар и Њ. С. Књаз Мирко. Кућа је била пуна, а ред и расположење најбоље.

— Приликом св. Савске прославе у улцињској осн. школи, Његово Високопреосвештенство господин Митрополит Хаџи Савва Косановић, као сваке године, тако и ове, изволио је најмилостивије обдарити сиромашне ученике ове школе са 40 фиор. а. вр. Заиста лијеп примјер племенитости и добротинства! —

Јавна благодарност. — Славна црногорска војничка комисија: г. војвода Ђуро Петровић са г. г. командирима: Митром Мартиновићем, Блажом Бошковићем и бригадним ађутантом г. Новицом Николићем, приликом свог пребивања у Грахову походили су овдашњу основну школу и изволили су обдарити све ученике и ученице са 70 књижица — као дар Светосавски.

Пречасни игуман г. Дионисије Миковић, из Рисна, изволио је послати неколико врло лијепијех књига школи граховској, као дар Светосавски за дједу. Г. Никола Видовић, трговац из Грахова, изволио је на дан прославе

Св. Саве поклонити 5 ф., да се раздијеле најсиромашнијим ученицима, уз то је поклонио неколико хартије, пера, мастила и оловка; г. капетан Никола Банићевић неколико лијепајех књига; г. Ристо Б. Вујачић, који се више пута показивао као дародавац, неколико ризама хартије; госп. Никола Мићановић трговац, неколико комада капа сиромашним ђацима.

Свима поменутиим дародавцима и цијењеној господи изјављујем најтоплију благодарност.

Грахово, 15 јануара 1899 год.

Радомир Кривокапић, учитељ.

— Госп. Стефан Лукачевић посјетио је овдашњу школу и обдарио ученике са 10 фиорина. Од стране општинске овијем путем изјављује се господину Лукачевићу на његовом лијепом дару најтоплија благодарност.

Враћина, 4 јануара 1899 год.

Мјесни шк. надзор. оф. Јоко С. Дапчевић.

Мило Перацић, учитељ

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

„Дјело.“ Лист за науку, књижевност и друштвени живот. Јануар. Год шеста. Уредник Др. Драг. М. Павловић. Биоград, 1899. г.

Садржај: Српству Опћег плачи мајко, пјесме од Цветка. — Избор, прича од С. М. — Мајка отаџбина, пјесма од Јована А. Дучића. — Аустрија Кара Ђорђе и Митрополит Стратимировић 1808. (прилог за историју првог устанка) од В. С. Д. — Путница, од Б. М. Стануковића. — Увод у упоредну анатомију и физиологију, приступно предавање Др. Војислава Ђорђевића, ванр. проф. велике шоле. — Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Виљем Мекпис Текере (наставак). — Српски народ у скопској епархији и његове школе у 1896/7 години, од П. Балканског (наставак). — „Честитка“... Само десет пара!... прича од Милорада Ристића. — Двадесетогодишња окупација Босне и Херцеговине од Јозефа Холечека.

Критика и библиографија: 91 издање задужбине Илије М. Коларца. — Законич Стефана Душана цара српског 1349 и 1354. У Биограду. Ст. Станојевића. — Vladimir Jelovšek Simfonije. Реферат од Душана Протића. — Како се праве тестаменти по нашем грађ. законнику од Ђ. Б. Несторовића. Биоград. Реферат од Ђ. Карајановића адвоката. — Svijic, Prof. Dr. J., Das Rila-Gebirge nnd seine ehemalige Vergletscherung Mit 2 Tafeln. Реф. од Руд. Бикловића. — П. С. Павловић. — Прилог познавању фораминифера из II медитеринских слојева у Србији. Реферат од Жив. Ј. Јуришића. — А. Ривијера. Основни међународно права, књига друга пре-вео и допунио Др. М. Р. Веснић. Реферат од С. М. П.

Биљешке: Друштва. — Књижевност. — Новинарство. — Културне вијести. — Различност.

† Окица Глушчевић.

Огласи.

„**Наставник**,” лист професорског друштва, свеска I. за јануар 1899. Књига X. са овом садржином: 1. Из историје српске књижевности, записи о биографији Стевана Немаће од Св. Саве, од проф. Анд. Гавриловића. 2. Дидактика и методика географије по дру Umlauf-u, од супл. Радослава Васовића. 3. Писмени задаци у нашим средњим школама. Педагошка расправа од Љуб. С. Протића. 4. Законик Стефана Душана, цара српског. На ново издао и објаснио Стојан Новаковић. Реферат Анд. Гавриловића. 5. Новине из наставе и науке: Медни мрави, од Д. М. Р.; — Плођење и метаморфоза јегуље, од Д. М. Р.; — Кисјелост у Кисјелинама, од Р.; — Нешто из живота мрава, од Д. М. Р. — Хладноћа у ваздушним висинама, од Р. 6. Рад у школи и за школу: Махима i Минима функције с једном непознатом, од проф. Ђ. П. Р.; — Из Главног Просвјетног Савјета; — Нови уџбеници; — За школске књижнице; — Геолошко Друштво; — Срп. Хем. Друштво; — Биолошка настава у гимназији, од М. М. Томића. 7. Професорско Друштво; Из управнијех записника. 8. Лични гласови: Кретање наставника. 9. Библиографија и прикази.

„**Наставник**“ излази у Биограду годишње у десет мјесечних свезака (за вријеме распуста не излази) од четири табака, а стаје годишње десет динара.

Изашао је 4. број „**Бранкова Кола**“ са овим садржајем: (Sully Rudhomme) Зм: Кад издахне драго биће... (Пјесма.) — Алекса Шантић (Мостар): Ој гранчице пуста... и * * * (Пјесме). — Драгутин Ј. Илијћ (Загреб): Звона. Из првих дана слободе (Приповијетка). — Чеда Мијатович (Лондон): Кнез Градоје од Срлова Града, Приповијетка из боја на Косову. 4. — Из аутобиографије дра Јована Суботића. — Проф. Милутин Јакшић (Карловци): О Арсенију Јовановићу Шакалети. Лекције из историје Карловачке митрополије. 4. — Ковчежић: Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Биљешке о умјетности.

„**Учитељ**,” педагошко-књижевни лист, свеска за децембар 1898. са овом садржином: Друштвеност и симпатија, од Х. Спенсера. -- Школе и тамнице, од Д. Ј. П. -- Учитељ као васпитач пред данашњим наставним програмом. — Стварне игодобе за примјену очигледне наставе у нашој основној школи (свршетак). — Женско образовање, од Коменскога (свршетак). — Школско кретање у свијету. — Аманет, сличица из учитељског живота, написао Мих. Сретеновић (свршетак). — Предавање о води. — Просвјетне биљешке. — Књижевност. — Учитељско удружење. — Кратак преглед чешких педагошких листова.

„**Учитељ**“ излази једанпут мјесечно у свескама од 5–6 табака. Годину почиње и свршава са школском годином. Јула и Августа лист не излази. Стаје за земље ван Србије 10 круна или 5 фор. на годину.

„**Нови Васпитач**“ орган за педагошку књижевност свеска I. за 1899 год. са овом садржином: Пјевање као педагошко средство и корист његова, од Исидора Бајића, правника и композитора. — Наша опетовна настава на селу, од Тодора Продановића. Историја Срба у практичним примјерима за предавање у народним школама. — Слике и размишљања из учитељског живота. — О пријегледу педагошке књижевности српске и хрватске, од Драгутина Хекмана. — Књижевни преглед „Новог Васпитача.“

„Нови Васпитач“ излази у Ср. Карловцима првог дана сваког мјесеца. — Годишња му је цијена 3 фор. Власник је листу Мита Нешковић, а уредник Радован Малушевић.

„Српски Дом“, ллет за забаву, поуку и књижевност. Власник и одговорни уредник Душан Рогић. Изашао је 1. број са овим садржајем: Гдје је српски дом? пјесма Душана Рогића. Сестрино срце, приповијетка из Србије. Пет вјекова, пјесма Богдана Крајишника. На правом путу, приповијетка. Не клони! пјесма Душана Рогића. Значај и задатак књижевности, расправа. Листак: Вилин дар, деда-Мирково причање. Амо тамо по књижевности. О Недићевој књижевној критици. Једно језичко питање. Напомена.

Штампана је нова књига „Милићев Гроб“. Слика из сеоског живота. Написао Мих. Сретеновић.

Ову књигу издала је штампарија Павловића и Стојановића у Биограду. Цијена јој је 0-80 дин. Може се добити у свима књижарама у Србији. Књижари и распродавци имају уобичајени рабат.

Споменак, књига за дјецу. Књига друга, прибрали *Л. Лазаревић* и *Д. Ј. Соколовић*. Београд, штампа и књиговезница Павловића и Стојановића 1898. Цијена пола динара.

Садржај: 1. Труди се, пјесма Љуб. П. Ненадовића. 2. Рђав друг, приповијетка. 3. Домовини, пјесме Свет. Ђоровића. 4. Излет у Подрински округ. 5. Тачка пјесма, Ал. Шантића. 6. Видра. 7. Племенито срце, приповијетка. 8. Птице на прозору, пјесме Змај Јована Јовановића. 9. Канаринка. 10. Обор кнез Ранко Лазаревић. 11. Српчету, пјесма Ст. Бешевића. 12. Бранковина. 13. Спасен, приповијетка. 14. Шта је Србин, пјесма Ст. Бешевића. 15. Друштво краљ. Српског Јурија Јагометке. 17. Један рачунски задатак.

CRNOJEVIĆ

Да се објаснимо — и ми Биоградском „Српском Завјету“. Одговара „Српски Глас“. Прештампано из „Српског Гласа“. Задар. Штампарија Шпира Артале. 1899.

„Караџић“, лист за српски народни живот, обичаје и предање. Издаје и уређује Тих. Р. Ђорђевић, професор алексиначке учитељске школе.

Од нове године почео је излазити у Алексинцу овај нови лист, који би имао у српској литератури поунити ону празнину, што ју је до сад испуњавао загребачки „Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena,“ а доносило би фолклорске расправе и цртице из разних српских крајева. Лист ће излазити један пут мјесечно на 1 до 1 1/2 шманпаном табаку, а цијена му је 5 франака годишње.

„Њива“ забавно поучни, ратарски, недјељни, илустровани лист изишао је својим 1-вим бројем за год. 1899. Уредник је *Чика Стева*, издавалац Франклинова штампарија у Будимпешти. Претплата је 1 фор. 50 новч. годишње, а шиље се поштанском упутницом на адресу: А „Nyiva“ kiadóhivatalának, Budapest, IV., Egyetem utca, Franklin-Társulat.

Изашао је 1. број „Школског Одјека“ са овим садржајем: На прагу нове године Од К. — Боље мало па добро, него много па површно, Од М. Ђ. — Покрет женскиња у Шпањолској. Превод с руског од Ђ. М. — Из српских и страних листова. Од —в—. — Биљешке.

„Школски Одјек“ излази сваког 1., 10. и 20. дана у мјесецу. Стаје на годину 4 фиор. или 10 динара, на четврт 1 фиор. или 2 дин. 50 пара. Огласи се речунају по 6 новч. од реда из ситних слова, и сваки пут плаћа се за жиг 30 новч. — Рукописи се шаљу уредништву „Школског Одјека“ у Нови Сад, а претплата и огласи администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

„Споменак.“ Изашао је 1. бр. „Споменка“ за 1899. год. са овом садржином:

Молитва на дан светога Саве (пјесма са сликом). Мило за драго (приповијетка). Први покушај (пјесма са сликом). Гром (приповијетка). Ако Бог да (пјесма са сликом). Мала Лаплантка (приповијетка). Ната мудрица (пјесма). Лабудови (са сликом) Пјесма српског борца. Два ловца. Јевтина гуска. Жеља. Утјеха. Ала га и живи. Питалице. Строј за снијег (са сликом). Споменков вјесник. Разно. Нове књиге и листови. У доколици. Наградна задаћа. Одговори.

„Споменак“ излази мјесечно једанпут, а стаје годишње 1 ф.; за Србију 2 1/2 дин.; за остале земље 1 ф. 50 н. Рукописи и све за лист шиље се Ивану Мартиновићу Pancsova (Ugarska).

„Зора“, лист за забаву поуку и књижевност. Уређује Алекса Шантић и Јован А. Дучић. Година III. Свеска за Децембар. 1898. У Мостару, штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића.

Садржај: Јубилеум Њ. В. Краља Јосифа I. Цара Аустрије и Краља Угарске. — Волсви, пјесма Јована А. Дучића. — Божић, успомена Јована Протића. — На бијелом хрбуг, Божићна Црница од Св. — Бадње вече, приповијетка К. М. Стањуковића, с руског превео С. — Један пјесников бадњи дан, Божићна успомена од — о. — Једно бадње вече у Паризу, приповијетка Маха Nordau-а, превео Д.—ћ. — Божићни поклон, писмо од Semper-а. — Божић у српским народним причама, од — р. — Књижевне биљешке са Божићне трпезе. — Додатак: Кнез Сребрни, (свршетак) роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја, с руског преводи Вукосава Иванишевићева.

Позив на претплату. — Три пуне године навршује „Зора“ овим бројем.

Три године живота једног листа чији сав опстанак лежаше само у рукама његових претплатника и у родољубивом пожртвовању његових сурадника, то значи једна борба издржана великим напором њеног Уредништва. Вјероватно је то нарочито онда, кад се узме у обзир њена удаљеност од свијех књижевнијех средишта српских, и потешкоће које услед тога осјећа један лист. Но те три године Зориног живота, уједно су њеном Уредништву најречитији доказ, колико је овај лист постао омиљен у својем народу. Потпора његових сурадника, најугледнијих представника српске књиге и потпора његових претплатника, који су већим дијелом у круговима српске интелигенције, потпора дакле њеног народа, увјерење је нашем листу да је у српству испуњавао часно своју мисију у служби његове књиге и просвјете; увјерење му је, да треба да се одржи и даље развија.

И с новом годином, у име Божије, ступа „Зора“ у своју четврту годину.

Уредништву њеном биће и од сад угодна и стална дужност да уложи сву снагу око напретка свог листа. Обећања „Зориних“, пријатеља њених пожртвованих сурадника, јемче уредништву, да ће у новијем течају моћи „Зора“ да изилази са најодабранијом садржином. Српски одлични приповједачи, чијег пријатељства књижевни листови толико потребују, обећаше нам нарочиту своју сталну потпору; а тако исто родољубиве одзиве добили смо и од признатих представника осталих грана наше књиге. А с тога наша „Зора“ полијеће незабринута и осмјељена у нови течај свога живота.

„Зора“ ће још од нове године да, поред обичног, доноси опширније и што чешће чланке, у којима ће се бистрити разна питања нашег књижевног и просвјетног живота. Уредништво овог листа је, осим тога, упутило на најодличније старије наше књижевне, умјетничке и просвјетне корифеје и млађе писце један низ питања, која се тичу свега оног у нашем књижевном и културном животу, о чему је потребно да се чују стручна и мјеродавна мишљења. Ми се надамо да, ћемо те одговоре моћи да донесемо у лијепом циклусу чланака, који ће бити од опћег и великог интереса, а који ће се јамачно протезати од прољећа па редом можда и дуже него кроз цијелу наредну годину нашег листа. Тако исто доносићемо по могућности и писама о просвјетним и књижевним приликама из наших културних центара

А сад овим најучтивије молимо све наше дојакошње претплатнике да обнове своју претплату. Тако исто молимо сваког родољубивог Србина, да помогне овај српски књижевни лист, и да му укаже онолико симпатије, с колико их је до сад примио у свом народу. Напомињемо и овом приликом, да и потоњи новчић претплате утрошава се само на Зору и њено уљепшавање. Њено Уредништво не тражи од ње никоје материјалне користи.

Лист ће с нове године излазити са лијепо илустрованим корицама и првом страном унутра.

CRNOJEVIĆ

Јован А. Дуњић,

власни и уредник Зоре.

Позив на претплату. — У цијелом српском народу има врло мало независних стручних листова, јер мало пролазе, па им је зато и цијена велика. Али не само што цијена утиче на број читалаца, него и то што ти листови ушљед материјалних тешкоћа ријетко излазе и што су по обиму мали.

Да би се овој оскудици помогли, ми смо се одважили уз *припомоћ више опробаних радника умишљеских*, да покренемо један стручни учитељски лист, коме ће бити главна дужност, да претреса *разна учитељска питања*, а поред тога доносиће разне чланке и биљешке, које ће бити од користи не само учитељима, већ и *сваком* оном, ко се буде интересовао за школски напредак у цијелом српском народу. Тај нови лист зваће се

УЧИТЕЉСКИ ПРИЈАТЕЉ.

„Учитељски Пријатељ“ излазиће *сваких 15 дана* на два велика табака, а *коштаће за претплатнике на поштама у цијелој Аустро-Угарској, Босни, Херцеговини и Црној Гори* на годину 1 круна, на пола године пола круне. За све остале земље на годину 1 франак, на пола године пола франка. Претплата за годину или пола године полаже се само на мјесним

поштама и све поште па и у мајмањем мјесту у Аустро-Угарској и другим земљама примају претплату на „Учитељског Пријатеља.“

Као што се види, цијена је тако мала, да ће без по муке моћи признати поменути лист сваки учитељ и свака учитељица. Сама цијена Учитељском Пријатељу тврди, да је лист покренут не ради неке материјалне користи, већ једино да помогне учитељу и народној просвјети.

Од стране уредништва учињено је све, да „Учитељски Пријатељ“ буде вјеран тумач учитељских жеља, и да најобјективније расправља свако питање, које се буде тицало школе и учитеља, и у исто вријеме уредништво је малом цијеном створило могућност сваком учитељу и учитељици, да могу држати овај лист.

Дакле, уредништво је од своје стране учинило све, што је требало, па држимо, да је сад ред да учитељи и учитељице од своје стране учине што треба, а то је да се претплате на наш лист.

„Учитељски Пријатељ“ почеће редовно излазити од 15 јануара 1899 године.

Молимо све другове, да се својски заузму око растурања листа, како би Учитељски Пријатељ могао опстати и дати доказа, да је у сваком погледу прави пријатељ српских учитеља. Ево сад прилике да се види, да ли српски учитељи заиста желе да имају један свој независан лист, који ће бити будан чувар учитељских жеља и потреба.

Цијена је листу тако мала, да нема ~~тога~~ учитеља и учитељице, који нијесу у стању дати 50 крајцара за цијелу годину или 25 крајцара за по године.

Искрени поздрав шаље свима друговима

Биоград, децембра 1898 год.

Књижара Савића и Компаније

Сава М. Шибалић

Власник и издавалац „Учит. Пријатеља.“ Главни уредник „Учит. Пријатеља.“

Књижевни оглас. Овијех дана изаће из Никшићске штампарије готов мој пријевод из италијанског

ПОШЉЕДЊА ПИСМА ЈАКОВА ОРТИСА

од Уга Фоскола,

за који сам још лани раздао био књижевни оглас за скупљање претплатника.

Књига је изнијела пунијех 9. табака а цијена јој је новч 70.

Пријатеље, који су примили први књижевни оглас, молим да ми пошљу одмах списак г. г. претплатника, како бих њима, као и онијема које сам већ примио, редовно послао.

Ко би желело добити књигу нека изволи јавити се потписаноме. Ко би ми скупио више претплатника за свако десет њих добиће једву књигу на дар.

Ако се који пртплатио а не примио књигу нека ми се пријави на дописници, па ћу сваку погрешку радо поправити.

Никшић, на Јован-дан 1899.

Стево В. Врчевић

Уредник „Новесина“

Српска Књижевна Задруга. — Управа Српске Књижевне Задруге јавља свима повјереницима и члановима Задругиним да још за неко кратко вријеме не може предати уписницима књиге VII. кола. Главни су томе узроци ови: 1. Желећи да нађе што већи број чланова у српскијем крајевима ван краљевине Србије, управа је у почетку 1898 год. прихватила понуду Српске Штампарије у Загребу да јој се уступи штампање и растурање Задругиних издања и прибирање чланова за те српске крајеве, па је послје дужих преговора, то и учинила у половини године. За све то вријеме управа није могла приступити штампању VII. кола, јер није знала у колико ће га примјерака штампати (да ли за све задругаре, или само за задругаре из краљевине Србије). И ако су, послје свршених преговора, и управа Српске Књиже. Задруге и управа Српске Штампарије у Загребу настале да се што живље предузме штампање, ипак нијесу могле постићи за пола године да ураде оно, што се иначе уради за годину дана. 2. Почетком прошле (1898) године, управа је почела издавати засебну збирку одабраних превода под именом „Забавник,“ па је и то ново велико предузеће прве године задало већих послова, који су сада повећан радом и стеченим искуством савладани, те ће сав даљи рад Задругин од сада брже напредовати.

Увјерена да задругарима, једно са велике моралне добити, што се Задругина издања штампају и у Загребу и отуда шире у много већем по Српству ван краљевине Србије, а друго са лијепих услуга које „Забавник“ чини и читаоцима и српској књизи ово мало закашњење неће пасти криво, управа се нада и овим свима задругарима из краљевине Србије објављује да ће VII. коло бити готово (наштампано и укорићено) још крајем мјесеца јануара, а задругари изван Србије да ће књиге добити у току мјесеца фебруара, јер је управа Српске Штампарије у Загребу обећала да ће учинити све, да што прије стигне у радом. Ово је у први мах био отежан инсталацијом штампарије за тако велики посао.

На пошљетку управа јавља задругарима да је готова 6. свеска „Забавника“ (пошљедња за прошлу годину), али да се њеном експедицијом чека на довршење двојих лијепих тврдих корица, које задруга бесплатно даје добротворима, оснивачима и повјереницима.

Примили смо шљедећи књижевни оглас:

Драги браће Србине,

Охрабрени општом пажњом, коју српска читалачка публика указује нашим пјесмама, ријешили смо, да у посебну књигу под називом

„П О Б Р А Т И М С Т В О“

одштампамо све наше досад и нештампане штампане (у „Босанск. Вили“, „Бранкову Колу“, „Искри“, „Зори“, „Звезди“ и т. д.) пјесме. Књига ће изнијети до 15 табака, а цијена ће јој бити два динара или двије круне, а за ђаке у по цијене.

Вјерујући да ћеш нам у кругу својих пријатеља и познаника прикупити кога претплатника, молимо те, да се својски за то заузмеш, а ми ћемо ти поред усрдне благодарности уступити још сваку десету књигу.

Претплату, као и писма за обавјештај треба слати најдаље до конца Фебруара, кад ће и књига бити готова и то: или на С. А. Карабеговића у Алексинцу — (Србија), или на А. Карабеговића—Хасанбегова у Модричу (Босна).

Претплате из Црне Горе могу се послати и г. Јову Дречу, дворском апотекару на Цетињу.

С поздравом

*Омербеј Сулејманишић - Десиговић,
С. А. Карабеговић,
Осман А. Ђикић,
А. Карабеговић—Хасанбегов.*

К Њ И Ж Е В Н И О Г Л А С.

Његово Високопреосвештенство наш Митрополит Господин Митрофан, старајући се за добро своје пастве, написао је:

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOJEVIC

„Спомоћно упутство о исповиједи ЗА СВЕШТЕНСТВО И НАРОД.“

Ово је дјело најприје било штампано у нашој „Просвјети.“

Управа Митрополијске канцеларије, увиђајући, да се наше свештенство и народ овијем врло важнијем дјелом не би могли користити из „Просвјете,“ у којој је дјело излазило у течају три године, колико кад би се оно штампало засебно, одлучила је, да се споменуто дјело из трогодишње „Просвјете“ прештампа и изда у засебној књизи.

Ово дјело нашег Архипастира врло је поучно за свакога православнога Хришћанина, а свештенству је просто необходимо

нужно, за то га и препоручујемо најтоплије како свештенству, тако и народу.

Дјело је готово. Штампано је у Државној Штампарији на Цетињу на лијепој хартији велике осмине и износи око 20 штампанијех табака.

Цијена је књизи 1 фиор. Ко скупи 10 књига, једанаесту добија на дар. Добити се може у Управи митрополијске канцеларије.

Ј А В Н А З А Х В А Л А .

Словенско Добротворно Друштво у Петрограду даровало је Цетињској Гимназији ове књиге:

1. Ст. Новаковичъ. Грамматика сербскаго языка, перев. съ серб. А. Григорьевъ.
2. Первые 15 лѣтъ существованія С.-Петербургскаго Славянскаго Благотворительнаго Общества. т. 1.
3. Последние 10 лѣтъ существованія С. П. Славянскаго Благотворительнаго Общества. т. 1.
4. Изъ русской исторіи два разсказа 4 экз.
5. Славянскій Сборникъ 3 т.
6. Янъ Жишка.
7. Стихотворенія Хомякова 3 экз.
8. Русско-Сербскій словарь 2 экз.
9. Петръ II (Раде) Петровичъ Нѣгошъ. Соч. П. А. Ровинскаго 3 экз.
10. Славянское обозрѣніе.
11. Чехія и Моравія.
12. Промысль Божия въ исторіи человѣчества. А. П. Лопухин. 5 экз.
13. Герцеговина 8 экз.
14. Курсы исторіи русской литературы. Соч. К. П. Петрова 3 экз.
15. Иродъ. Св. Гурбана. 4 экз.
16. Святые Кирилль и Меодій 10 экз
17. А. С. Хомяковъ. Е. А. 4 экз.
18. Религіозныя задачи Россіи на православномъ Востоку. Кирѣва 4 экз.
19. Въ память О. М. Достоевскаго 5 экз.
20. Протоколь 13 и 14 февраля 1898 г. 10 экз.

21. Памяти Аксакова. Рѣчь. 5 экз.
22. Въ память Г. Императора Александра II. 5 экз.
23. 11 мая 1893 г. Чествованіе 25-лѣтія существованія С. П. Слов. Благ. Общества. 4. экз.
24. Житіе св. равноапостольнаго Князя Владиміра 10 экз.
25. Извѣстія Слав. Благотворительнаго общества. 40 выпуск.
26. Въ память Ю. Ф. Самарина.
27. Краткій очеркъ дѣятельности С. П. Славянскаго Благотворительнаго Общества.
28. Обзоръ областей западнаго и южнаго славянства. А. Будиловича.
29. Начальникъ „Деташемента“ Арміи Подполк. Гейманъ. 4 экз.
30. Исторія пряшевской епархіи А. П. Духновича.
31. Славянскій календарь.
32. Више слика „Въ память 14 мая 1896 г.“
33. Више копија чудотворне иконе Курске Бож. Матере са текстом о чуду на истом листићу.

Цетиње, 30 јануара 1899 г.

У п р а в а

К. Ц. Државне Гимназије.

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 ЈАВНА БЛАГОДАРОСТ.
 — CRNOJEVIĆ

Господа *Браќа Јовановићи*, књижари из Панчева, послали су и ове године, преко овог надзорништва, 300 комада разнијех књига и књижица, одабране садржине, да се као дар од њихове стране раздају нашој сиромашној, а ваљаној школској дједи, што ће се и учинити о идућим испитима.

Реченој племенитој господи изјављује се на овоме лијепоме дару у име школске младежи — најтоплија благодарност.

Цетиње, 4 фебруара 1899 год.

Број 267.

Главно школско надзорништво.

П о р у к е У р е д н и ш т в а .

Писцу проповиједи на Ваведеније, ван границе. Не можемо штампати послату нам проповијед, јер сте у њој једног признали за оног, за кога га од честитијех Срба још нико није признао, нити смије признати. Држимо, да се оно и вама случајно омакло. Има и другијех разлога, зашто нећемо донијети поменути рад.

Пречасном гosci. Леон. Никковићу, Добрићево. Примили смо „Опис“ и гледаћемо, да донесемо у нашем листу. Српски вам поздрав!

Ст., А. Примили смо, али се задоцнило за прву свеску, те ћемо донијети у другој. Кад ћете писати љетопис ваше школе? Само гледајте, да темељитије распитате, како је било од најстаријег доба. Најмање приче о школи и о учитељима и њиховом раду вриједи забиљежити, да се отме забораву.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

духовно, т. ј. вјечно блаженство, с којим се никако не може сравнити никакво богатство овога свијета.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Веће свагда претпостави мањему, истинито измишљеному, постојано (трајно) промјенљивоме, вјечно временоме. —
- 2.) Не жалости се, кад се лишаваш нечега, и кад ти то лишавање може прибавити нешто веће, ма то било и нешто доцније.

Јеванђеље недјеље тридесет прве.

(Лука, XVIII. 35.—43. зач. 93)

Садржај. Исус Христос даје вид слијепоме.

а.) Усрдна молба слијепог да прогледа.

- 1.) Кад се Христос на путу у Јерусалим приближи граду Јерихону, сјеђаше (украј) пута један слијепец. ст. 35.
- 2.) Чувши слијепец да пролази туда народ, запита, што је то? ст. 36.
- 3.) И казаше му, да туда пролази Исус Христос. ст. 37.
- 4.) На то слијепец повика, молећи Христа, да му се смилује. ст. 38.

в.) Видање слепоће.

- 1.) Христос стаде и заповједи, да му доведу слијепца, и кад га приведоше запита га, што хоће? стр. 40.
- 2.) Слијепец му каже што хоће, и замоли га. да му да вид. стр. 41.
- 3.) Христос му рече, да прогледа, јер ту милост заслужи његова тврда вјера. ст. 42.
- 4.) И тако слијепец опет прогледа и пође за Христом, као што учинише и сви остали; а људи, који видјеше ово, хваљаху Бога.

Хришћанска поука.

Молитва, основана на несумњивој вјери и усрђу, неће остати без свога успјеха.

Наравствена (морална) поука.

Бога треба хвалити и славити, кад чини добра ближњима нашим.

Јеванђеље недјеље тридесет друге.

(Лука, XIX. 1—10. зач. 94.)

Садржај. Исус Христос, ушавши у кућу Закхејеву, даје му спасеније.

а.) Неодољива тежња Закхејева, да види Христа.

1.) Кад Христос иђаше по граду Јерихону, изиђе му у сусрет неки човјек по имену Закхеј, који бјеше старјешина царинички, и бјеше богат. (1.) ст. 1.2.

2.) Он јако жељаше да види Христа, јер га је на то љубопитство гонила слава о Христу, која се по свуда распрострла; али због силнога свијета не могаше видјети лица Христова, јер бјеше мален. ст. 3.

3. И тако потрчавши напријед, поче се на дуд, да одавде боље види Христа, јер је туд морао проћи. ст. 4.

в.) Долазак Христов у кућу Закхејеву.

1.) А кад се Христос приближи дрвету, на ком Закхеј сјеђаше, погледа на њ и рече му, да се брже сиђе доље, јер Христос хтједе тај дан да проведе у кући Закхејевој. ст. 5.

2.) Закхеј се одмах сиђе с дрвета, и са великом радошћу прими Христа у своју кућу. ст. 6.

3.) А народ видећи то, стаде роптати на Христа, што оде у кућу грешноме човјеку. (2.) ст. 7.

г.) Покајање Закхејево и спасеније његове куће.

1.) Док је Христос боравио у Закхејевој кући, рече му Закхеј, да ће половину имања свога дати сиромасима, и ако је од кога узео што на неправедан начин, повратиће четвероструко. (3.) ст. 8.

2.) Христос одговори, да се тај дан догоди спасеније кући Закхејевој (4), јер и Закхеј поста Аврамовим сином. (5) ст. 9.

3.) Јер Христос дође, да нађе и спасе оне, који су изгубљени. ст. 10.

Тумачење.

(1) Цариником (у славенском тексту „мытарь“ од „мыто,“) називаху Јудејци оне људе, које су Римљани одређивали, да им купе новчани данак. Закхеј бјеше старјешина над таквим цариницима или откупницима, јер бјеше богат. За старјешине тих цариникâ обично се бираху богати људи, који су у стању били или прије одређенога времена, ако устреба, дати у државну касу извјесну своту новца, или својим имањем накнадити недостатак потчињених им цариникâ.

(2.) Царинике су јако мучили Јудејци, јер су били немилостиве глобације; зато их и сматраху за непоштене и неваљале.

(3.) Вјеројатно је, да је Христос, по свом обичају, наскоро чим је ушао у кућу Закхејеву, поучавао Закхеја и његову чељад, побуђујући на вјеру и покајање, и обећао им благодат и спасење, ако се покају. Ако о овоме јеванђелист Лука и не спомиње ништа, то се то ипак из тога може закључити, што Христос није проводио ни најмање времена без поучавања.

(4.) Отоле се види, да су тада, кад је Закхеј почео вјеровати у Христа и покајао се, сви домаћи његови, следећи примјеру његову, понели такође вјеровати и покајали се.

(5.) Т. ј. у погледу подражавања вјери, правди и светости Аврамовој.

CRNOJEVIĆ

Хришћанска поука.

1.) Ко тражи Христа, томе одмах долази Христос, носећи собом благодатне дарове.

2.) Ко се истинито каје за гријехе, тај добија од Бога савремени опроштај гријеховâ.

Наравствена (морална) поука.

1.) Ако си мали узрастом и тијелом, то настој да барем будеш велики духом.

2.) Ако желиш да будеш богат, употребљавај за стицање богатства праведна средства.

3.) Ако си кога чим било увриједио, постарај се, да добрима дјелима наградиш ту увреду.

Јеванђеље недјеље тридесет треће.

(Лука, XVIII, 10—14. зач. 89.)

Садржај: Исус Христос причом о Митару и фарисеју забрањује гордост, а препоручује смиреност.

а.) Фарисејево иштицање.

1.) Христос каза једном ову причу, да су два човјека ушла у цркву да се помоле Богу, а један од њих бјеше фарисеј, а други митар или цариник. (1.) ст. 10.

2.) Фарисеј ставши овако се мољаше: Боже, хвала ти, што нијесам такав, као други људи, који су: хајдуци, грешници, прељубочинци, или као што је овај митар (цариник), који ту стоји. ст. 11.

3.) Постим два пут у недјељи (2.) и дајем десетак од свега, што имам. ст. 12.

в.) Смиреност митарева (цариникова)

1.) Али митар (цариник), који признаваше да је грешан и недостојан да се приближи жртвенику и светилишту, стајаше издалека, те кроз смирености не уздиже ни очима погледати на небо, него бијаше прси своје (3.) говорише Боже, милостив буди мени грешноме. (4.) ст. 13.

2.) Потоме рече Христос, да је митар (цариник) отишао из цркве кући својој оправдан од Бога више, него фарисеј: јер сваки, који се подиже, повизиће се, а напротив, који се понижује, подигнуће се. ст. 14.

Тумачење.

(1.) Да су такви код Јудејаца били фарисеји, показано је у тумачењу Јеванђеља недјеље седме под бројем (3.); а о митарима (цариницима) је казано у тумачењу Јеванђеља недјеље тридесет друге под бројем (1.).

2.) У Јеванђељу се говори, да је фарисеј гостео двапут у суботу. Ово се каже зато, јер су Јудејци цијелу недјељу или седмицу називали суботом, јер су с тим даном почињали седмицу.

(3.) Бити прса значило је признавање гријеха и срдачне скрушености,

(4.) Молитва ова митарева (цариникова) и ако бјеше кратка, али бјеше јасна и од срца, јер је овим ријечима признавао, да је велик грешник, и јако сажалевао, што је гријесима својима врло прогњевио величанство Божије, зато је усрдно и молио Бога, да му опрости гријехе.

Хришћанска поука.

Једним само спољашњим знацима молитве, ако она у свом основу нема светих намјера, т. ј. ако се она не односи на славу Божију, не може се задобити милост у Бога.

Наравствена (морална) поука

1.) Не хвали се и не дичи се добрима дјелима, која си учинио, него се још понизуј.

2.) Кад се кајеш Богу за гријехове своје, а ти се кај сакрушеним срцем, а признај себе за најгрешнијега од свију људи.

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 Јеванђеље недеље тридесет четврте.
 CRNE GORE DURĐE
 Лука, XV, 11—32, 34, 79
 ERNOJEVIĆ

Садржај: Исус Христос под именом блуднога сина, који се потуцао по страним земљама, а потом се повратио оцу, прича о грешнику, који је пао у разне пороке, па се обраћа Богу.

а.) Зле последице блуднога живота.

1.) Христос учећи како је Богу мило, кад му се грешници обраћају, исприча ову причу, да је неки човјек имао два сина. (1.) ст. 11.

2.) Једном млађи син рече свом оцу, да му да припадајући дио имања; отац им раздијели имање. ст. 12.

3.) За неколико дана узе овај млађи син свој дио, оде у страну земљу и ту истроши своје имање живећи неваљало. ст. 13.

4.) А кад истроши све што је имао, наступи изненада велика глад у тој земљи, и он се нађе у невољи. ст. 14.

4.) Напавши се у таквој нужди, приби се једном човјеку у тој земљи, да не скапа од глади; и овај га посла у поље своје да чува свиње. ст. 15.

6.) Пасући свиње жељаше он и сам да се заједно са свињама наједје жира, штоно га свиње јеђаху, али ни овог нико не даваше. ст. 16,

в.) Покајање сина скитнице и повратак оцу.

1.) Налазећи се у таквој оскудици дође себи, и поче размишљати сам са собом, колико најамника у оца његова имају прекрасна хљеба на претек, а он, син његов, умире од глади. ст. 17.

2.) Устаћу, рече он сам себи, поћи ћу оцу моме и покајаћу се пред њим за моје самовољство. ст. 18.

3.) Казаћу му, да сам толико сагријешо пред небом (2.) и пред њим, да нијесам достојан, да му се сином назовем, и молићу га, да ме прими себи, баш ако не као сина, а оно бар као једнога од својих најамника. ст. 19.

г.) Очеви радост због повратка синовљева.

1.) С таквом намјером устаде и оде оцу своме; и већ из далека угледа га отац, и сажали му се и изишавши му у сусрет загрли га и целива га. ст. 20.

2.) А син му рече, да је толико сагријешо пред небом и пред њим, да већ није достојан, да се сином његовим назове. ст. 21.

3.) Отац, тронут тиме, што му се син покајао, заповједи слугама да изнесу пријашњу његову хаљину, па да га обуку, и да му даду прстен на руку и обућу на ноге. ст. 22.

4.) Надаље им заповједи, да доведу такође теле угојено и да га закољу, намјеравајући од радости да учини велику говбу. ст. 23.

5.) А узроком те радости бјеше то, што је он угледао жива и повраћена онога сина, за кога је држао, да је умро и нестао. ст. 24.

д.) Негодовање старијега сина.

1.) И кад се стадоше веселити, старији син, који бјеше у пољу, долазећи кући, чу пјевање и свирку и весеље. ст. 26.

2.) Дошавши кући дозва једнога слугу и упита га: какво је то весеље у кући очиној? ст. 26.

3.) Слуга му одговори, да се брат његов повратио кући, и да је отац заклао најбоље теле, пошто се обрадовао, што га је жива угледао. ст. 27.

4.) Чувши ово старији син расрди се, и не хтједе да уђе у кућу. Тада отац изађе и стаде га звати. ст. 28.

5.) Али му син одговори, да га служи многе године, и да му никад не бјеше непослушан, па за све то никад не доби од оца ни јарета, да се са својим друговима провесели. А сада, кад му се поврати онај син, који је свој дио имања потрошио са неваљалим женама, то ради њега закла најбоље теле. ст. 29—30.

е.) Очев одговор.

2.) На ово му одговори отац свако: сине мој! ти си свагда са мном, и цијело моје имање је у твојима рукама. ст. 31.

2.) Па пошто брат твој, који већ мртав бјеше, опет оживје, и који изгубљен бјеше, па се опет нађе, то зар не бјеше право, да се развеселимо и обрадујемо? ст. 32.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Тумачење.

(1.) Предмет ове приче је, да се покаже, колика је радост на небу, кад се један грешник обрати, и да се дакле загуше уста фарисејима, који су роптали на Христа, што се он дружи са грешницима и позива их да се покају. А она три лица, о којима је овдје говор, т. ј. отац и два сина, означују, по тумачењу неких, Бога, праведнике и грешнике, а по тумачењу других — Христа, Јудејце и незнабошце. Под именом подијељенога имања разумијевају се дарови Божији како природни тако и благодатни; а под именом жира, земаљска блага; под именом прстена, пређашње хаљине, обуће и дебелог телета разумије се постављање грешника у то исто или боље стање, него што је оно, у каквом се налазио прије сагрешења.

(2.) Т. ј. сагријешно сам пред Богом, који живи на небу, јер се према својству јеврејскога језика небо употребљује у мјесто небеснога цара — Бога.

Хришћанска поука.

С радошћу прима Бог свакога грешника, који му се обраћа, и који се истинито каје за своје гријехе.

Наравствена (морална) поука.

1.) Кад учиниш какав гријех, не очајавај за своје спасење, но одмах прибјегавај Богу и моли га, да ти опрости гријех твој.

2.) Кад хоћеш да избјегнеш биједу и невољу, уклањај се од безакоња, јер су биједи и невоље неизбјежне пошљедице безакоња.

Јеванђеље недјеље тридесет пете или месопусне.

(Мат. XXV., 31—46. Зач. 106.)

Садржај: Ирус Христос предсказује о страшном суду и о одлуци, коју ће тада чути праведници и грешници,

а.) Околности прије суда.

1.) Кад дође Христос у слави својој са свима светим Анђелима, онда ће сејести, као Асудија, на престолу славе своје.
(1.) ст. 31.

2.) И тада ће послати Анђеле, као слуге своје, да саберу све људе почевши од првога човјека Адама. Они разлучиће праведнике од грешника, као што пастир разлучује овце од јараца.
(2.) стр. 32.

в.) Судбина праведника.

1.) Пошто их разлучи, то ће рећи праведницима, да дођу и наслиједи блаженство, које им је приправљено од створења свијета. (3.) ст. 34.

2.) Он ће им казати и сам узрок такве награде, који се састоји у том, што му дадоше да једе, кад бјеше гладан; што га напојише, кад бјеше жедан; што га угостише, кад бјеше стран; што га заодјенуше, кад бјеше наг; што га походише, кад бјеше болан; што га посјетише, кад бјеше у тамници.
ст. 35—36.

3.) На ово ће му одговорити праведници, да га они нигда не видјеше гладна, нити га наранише, нити жедна, па га напојише, нити страна, па га удомише и угостише, нити нага, па га одјенуше. ст. 37—38—39.

4.) Овај свесвјетски судија и цар одговориће им, да, кад они учинише ово добро дјело његовој најмлађој браћи (4.), то он сматра тако, као да су њему самоме то учинили. ст. 40.

г.) *Судбина грешника.*

1.) Тада ће гњеван рећи онима, који ће му стајати с леве стране, да иду од њега у огањ вјечни (5.), који је направљен ђаволу и слугама његовима. ст. 41.

2.) Јер, кад бјеше гладан, не дадоше му да једе; кад бјеше жедан, не даше му да пије; кад бјеше стран, не примише га у свој дом; кад бјеше наг, не дадоше му хаљине да њоме покрије голотињу тјелесну; кад бјеше болан и у тамници, не посјетише га. ст. 42 — 43.

3.) Тада ће му одговорити и грешници (6.), да га они нигда не видјеше, да је био гладан или жедан, или да је био стран, наг и болан и у тамници, јер да су видјели, они би му радо учинили ту услугу. ст. 44.

д.) *Коначина одлука.*

1.) На ове ће им ријечи рећи неумитни судија, пошто они те милости не учинише његовој најмлађој браћи, то је и њему не учинише. ст. 45.

2.) И потом ће грешници поћи у муку вјечну, а праведници ће у живот вјечни. ст. 46.

Тумачење.

(1.) Престо је мјесто, на ком сједи цар, и оно је према достојанству украшено и узвишено од других сједала.

(2.) Праведници се сравњују са овцама због невиности, мирноће, покорности, трпљивости; напротив грешници се уподобљавају јарчевима за то, јер као што је јарац смрдљив, т. ј. нечист, овак, дрзак и лаком, такви су и грешници.

(3.) Овима се ријечима означава то, да је Бог небо и цио свијет створио за то, да у њему праведници свагда уживају, прослављају се и тржествују.

(4.) Под именом браће разумијевају се оvdје апостоли и остали људи, који изабраше сиромаштво да могу слиједити за Христом, и који се у овом животу сматрају за најпрезреније и због своје понижености сматрају најмањима од свију. Али се

под тијем именом разумијевају и сви убоги Хришћани, који по благодати Божијој постадоше синовима Божијима и браћом Христовом.

(5.) Изречење ово, да грешници оду од Христа у огањ вјечни, означава ужасну казну, која се састоји у лишењу славе небесне и у непрестаном (вјечном) горењу, јер геенски (паклени) огањ не жеже само тјелеса несносно, но прониче и у саму душу, али их ипак не сагоријева нити уништава.

(6.) Ово неће казати грешници ријечју, но помислом, јер ће их сама савјест изобличити због њихових гријехова.

Хришћанска поука.

1.) Исус Христос доћи ће на земљу са Анђелима својима, да суди свима људима, од којих ће једни за своја добра дјела у награду добити вјечно блаженство, а други за гријехе своје биће осуђени на муку вјечну.

2.) Ко чини добро сиромасима, тај ће од Бога награђен бити тако, као да је то добро учинио самоме Богу.

NACIONALNA BIBLIOTEKA Наравствена (морална) поука.

1.) Управљај са свима дјелима твојима тако, како би се у дан страшнога суда удостојио да станеш у Сред благословених оваца Божијих, и да чујеш ону жељену одлуку о нашљеђу небеснога царста.

2.) Кад видиш горећу свијећу или живи угљен, тада представи у мислима својима вјечни огањ, који чека грешнике и гледај свакако да се клониш безакоња.

Јеванђеље недјеље сиропусне.

(Мат. VI., 14—21. Зач 17.)

Садржај: Исус Христос говори најприје, како ваља постити, а потом учи да се треба старати за сабирање блага небесних.

а.) Опраштање гријехова ближњему.

1.) Христос рече, да ако ми опраштамо ближњима нашим увреде, које су нам они нанијели, тада ће и Отац наш небесни

опростити и нама увреде, које смо ми њему нанијели нашим гријесима. ст. 14.

2.) Напротив пак, ако ми не опраштамо другима увреда њихових, то ни Отац небесни неће нама опростити гријехова наших. ст. 15.

в.) Како ваља постити.

1.) Христос нам је заповједио, да не будемо жалосни, кад постимо, као што раде лицемјери правећи своја лица намрштена и тужна, да их виде људи да посте, те који ће за такав свој пост добити заслужену награду. ст. 16.

2.) Но нама је заповједио, да намажемо главу своју маслом (уљем) и умијемо лице своје (1.), кад постимо, да нас не виде људи да постимо, но Отац наш небесни, који је на сваком мјесту, те види жеље нашег срца, и који, видећи тајно, платиће нам јавно. ст. 17—18.

г.) Старање за тециво небесних блага.

1.) По заповијести његовој, не ваља да се сувише старамо за сабирање земаљских блага, која мољак и рђа квари, и која често лупежи краду. ст. 19.

2.) Него напротив ваља да сабирамо блага небесна, која ни мољак ни рђа не квари, нити их лупежи краду. ст. 20.

3.) Јер гдје је благо наше, ту ће бити и срце наше. ст. 21.

Тумачење.

(1.) Палестински житељи имали су обичај, да у све празничне и радосне дане мажу главе своје уљем, и да умивају лица, а нарочито у вријеме гозбâ. Они су то чинили једно да се расхладе, а друго да изгледају љепши и да миришу. Пошто је Палестина врло топао крај, то се њени житељи ужасно зноје, шуљед чега су често нечисти и смрдљиви. Те тако они често перу лице, да сперу зној, а мажу главу уљем, да њиме одстране смрад. А у вријеме жалости нити су се умивали ни мазали. Но овдје Христос не заповиједа, да се глава маже правим уљем, но само да се избјегавају притворни знаци поста, какве су показивали књижевници и фарисеји, и према томе да изгледамо вазда весели, а не жалосни.

Хришћанска поука.

Прави пост се не састоји у спољним тјелесним знацима, но у светој намјери, која се састоји у томе, да се по дуну пагубне страсти — колико је могуће — умртве, и да Хришћанин постане достојним за примање благодати Божје.

Наравствена (морална) поука.

1.) Кад постиш, пости нелицемјерно и не толико тијелом, колико духом, ако хоћеш да се наслађујеш спасоносним плодовима поста.

2.) Уклањај се од лицемјерства, јер је оно пред Богом мрско, а пред људима гнусно и презрења достојно.

Јеванђеље прве недеље поста.

(Јован, I, 43—51. зач. 5.)

Садржај. Исус Христос позива Филипа да иде за њим,
и Филип приводи Христу Натанаила.

а.) Призивање Филипа.

1.) Кад дођоше Христу за апостоле Андрија и Петар, прохтје му се другога дана да иде у Галилеју, и нађе Филипа, коме рече, да иде за њим. ст. 43.

2.) Филип бјеше из Витсаиде (1.), баш из онога града, одакле бијаху Андрија и Петар. ст. 44.

в.) Долазак Натанаиловог ка Христу.

1.) Филип нађе Натанаила, а овај бјеше друг Филипов, и саопшти му, да су они нашли Исуса Сина Јосифова — Назарећанина (2.), за кога је Мојсије писао у закону и остали пророци. ст. 45.

2.) Натанаило одговори Филипу: а може ли из Назарета бити што добро? На то Филип рече Натанаилу, да дође сам Христу и да види. ст. 46.

г.) *Натанаило признаје Христа.*

1.) Кад је Натанаило долазио Христу, то Христос видјевши га рече за њега, да је прави Израиљац, (3), у коме нема лукавства и пријеваре. ст. 47.

2.) Натанаило запита Христа, како га познаде? Христос му одговори, да га је видио још прије, него што га је почео звати Филип, у онај пар, кад је сједио у хладу под смоквом. ст. 48.

3.) Кад ово чу Натанаило, рече Христу, да је Он без сумње Син Божији и цар Израиљев. (4) ст. 49.

д.) *Обећање Христово Натанаилу.*

1.) Христос одврати Натанаилу, да ће он зато, што вје рује његовим ријечима, да га је наиме видио, кад је био под- смоквом, видјети још више од овога. ст. 50.

2.) За тим додаде, да ће они од тога времена видјети небо отворено и Анђеле Божије, гдје се пењу и силазе к њему. ст. 31.

NACIONALNA
BIBLIOTHEKA
Тужаћење.
CRNE GORE ĐURĐE

(1.) Витсаида бјеше град на северозападној обали језера Генисаретскога у Галилеји. Прозван је тако зато, што су у њему живјели рибари, као што су Андрија и Петар, јер ријеч Витсаида на јеврејском језику значи дом молитве. Ова Витсаида позната је још и под именом Витсаиде Галилејске за разлику од друге Витсаиде Филипове, која је лежала југоисточно од језера Генисаретскога, а с лијеве стране ријеке Јордана.

(2.) Христос се назива Назарећанин зато, што се је Он зачео у Назарету у дому Јосифовом. Назарет бјеше незнатно и од Јудејаца презрено мјесто у Галилеји, зато Натанаил и није вјеровао Филипу, да би се Христос могао јавити из Назарета.

(3.) Христос је назвао Натанаила Израилћанином зато, што је овај подражавао искрености и светости праоца Јакова, који се иначе звао Израиљ, и из чијег је племена потекао Он.

(4.) Т. ј. Син Божији прави и једносуштни, и цар Израиљев, т. ј. Месија, син Давида цара, и потоме прејамник царске власти Давидове над дванаест племена́ Израиљевих.

Хришћанска поука.

Исус Христос, као прави Бог, који је свуда присутан, види сва не само дјела човјечија, но саме тајне мисли.

Наравствена (морална) поука.

Пази, да увијек не само чиниш, него и мислиш оно, што је добро, јер се не само дјела твоја, но и саме мисли, не могу сакрити испред очију Божијих.

Јеванђеље друге недјеље поста.

(Марко, II, 1—12. зач. 7.)

Садржај. Исус Христос исцјељује узетога.

а.) Узетога дође четири човјека пред Исуса

1.) Једаред дође Христос у Капернаум, и житељи чухе, да је код куће. ст. 1.

2.) Ушљед тога се одмах сакупи толико мноштво народа, да није било празна мјеста ни у тријему те куће, и Он их учаше. ст. 2.

3.) На то дођоше к Исусу још неки људи и донесоше човјека, који бјеше узет, па не могоше ходити, но га морадоше четворица носити. ст. 3.

4.) Па пошто се не могоше приближити Христу због силна свијета, то открише кућу, у којој бјеше Христос, и спустише кроз отвор одар, на ком је узети лежао. ст. 4.

в.) Опраштај гријехова узетога.

1.) Христос, видећи толику вјеру њихову, рече узетога, да му се опраштају гријеси његови. ст. 5.

2.) Тамо сјеђаху неки од књижевника и помисљаху у срцу своме, да Христос хули на Бога, јер нико не може опраштати гријехе осим једнога Бога, ст. 6—7.

г.) Узети устаје.

1.) Разумјевши Христос, што књижевници помишљају, рече им, зашто тако мисле? ст. 8.

2.) Па уједно их упита, што је боље рећи узетоме, или да му се опраштају гријеси, или да устане. узме одар свој, на ком је лежао, и ходи? (1.) ст. 9.

3.) Али да би књижевници знали, да Христос има власт на земљи опраштати гријехе, рече узетоме, да устане, и да узме одар, на ком бјеше донесен, и иде кући својој. ст. 10—11.

4.) Узети одмах устаде, и узевши одар оде одатле пред цијелим народом, који ту бјеше. И сви они, који видјеше ово чудно исцјељење, дивљаху се и слављаху Бога говорећи, да тога видјели нијесу. ст. 12.

Тумачење.

(1.) Ово мјесто, као и друга из овога Јеванђеља, истумачена су у Јеванђељу шесте недеље.

Хришћанска поука.

Исус Христос је имао и као Бог и као човјек власт праштања гријехова, јер је човјечанство лично било саједињено са Божанством, дакле власт је ова дана била и самому човјечанству.

Наравствена (морална) поука.

У вријеме болести ваља се најприје бринути за опрштење гријехова, а то се постиже искреним кајањем; а потом се тек ваља старати за друга средства, која могу отклонити болест и повратити здравље.

Јеванђеље треће недјеље поста.

(Марко, УШ, 34. IX, 1. зач. 37.)

Садржај: Исус Христос заповиједа, да сваки узме крст свој и да се стара за спасење своје душе.

1.) Христос, дозвавши к себи једном ученике своје и друге људе, рече им, ако ко хоће за њим да иде, да се мора одрећи сам себе, узети крст свој и за њим ићи. (1.) ст. 34.

2.) Јер ако ко хоће да спасе душу своју, тај ће ју изгубити, а ко изгуби душу своју ради Христа, тај ће је спасти. (2.) ст. 35.

3.) У осталом, која је вајда човјеку, ако души својој науди, па ма био сав свијет његов? ст. 36.

4.) Или какав ће откуп дати за душу своју? (3.) ст. 37.

5.) А ако се ко ради стида или ради страха одрече Христа пред невјерницима и не хтједне испуњавати његових заповиједа, тога ће се и Христос одрећи и неће га признати за вјерног свог пошљедоватеља, кад Он опет дође на земљу са славом окружен светим Анђелима. ст. 38.

6.) Потом рече, да неки међу тима, који су тада слушали ове ријечи његове, неће умријети, док не виде славе небеснога царства. (4.) IX., 1.

Тумачење.

(1.) Одрећи се самога себе значи: одрећи се своје воље и сасвим ју покорити вољи Божијој; узети крст значи: ради распетог Христа великодушно подносити све увреде, гоњења, биједи, сиротињу и друга зла; а ићи за Христом значи: ићи помоћу крста к смрти, а помоћу ове смрти у вјечно блаженство.

(2.) Т. ј. ко се у овом животу клони крста, да тиме сачува живот свој, ко хоће да задовољи страсти и жеље своје, тај ће у будућем животу изгубити душу своју у паклу; напротив, ко овдје ради Христа страда и буде лишен живота свога, његсва ће се душа у другом вијеку наслађивати у вјечном блаженству.

(3) Кад је душа за гријехове подвргнута вјечном мучењу, то се она од тога никаквом цијеном не може откупити ни ослободити.

у пратњи стараца, који ће бити наставници и свједоци њихова живота“.

На другом мјесту он савјетује овако:

„Чувајте, дјецо моја, дружбу према ближњијема: то је утјеха за живот, кад имаш коме да откријеш своје срце и да му повјериш оно, што имаш тајно и скривено; кад имаш вјернога сабрата, који прима саучешће у твојој срећи и несрећи и даје ти савјете у опасности. И пострадајте, ако је потреба, за свога друга: дружба и пријатељство не стијече се новцем и цијеном, но љубављу и доброжелатељством. Богати често немају пријатеља, а међу тијем сиромаси имају их изобила, јер гдје је ниска лаж, тамо нема праве дружбе и пријатељства.“

Пошто се је упознао с дјелима Цицероновима, она су му учинила, те је прешао од страснога и бурнога живота к посматрању вјечне и бесмртне истине. Ријечи „Хортензија“, које карактеришу висину и достојанство философије, пробудиле су његова успавана чувства и позвале га у нови живот. Предмет његове унутрашње тежње постало је сад добро и истина, а све оно, што га је прије занимало и забављало, изгледало му је врло ништавно. Но ја у томе дјелу — прича он — нијесам нашао имена Христова, а то је име проникло у моје млађано срце заједно с материјалним млијеком. Девџ година ја сам га узалудно тражио (у манихејској науци) и уводио сам друге у заблуду; био сам некад поносит, некад сујеверан и ситничав у свему. Некад сам тражио празну славу пред народом, као глумца; некад сам се опет старао, да очистим своју душу.“

Најпослије, он је почео очајавати, да ће икада наћи ону истину, која би га задовољила и послије тешке унутрашње борбе прешао је на страну нове академије. Неоплатонизам је поново занио његов живи дух и пошто се је ослободио од тешког скептицизма и напојио се платоновскијем идеализмом, почео је, најпослије, да објашњава хришћанску науку, којој се потпуно посветио. „Али ја још нијесам имао нечега, помоћу чега се баш и може хришћанство право разумјети и без чега ће сваки добити само кору, али без језгре, — ја нијесам имао скромности и љубави, која је на њој основана.“ Платонова философија обогатила га је идеалима, који су узнијели његов дух, али му није могла дати снагу, да побједи материју у себи. Она га није ослободила, нити уништила у њему ону унутрашњу борбу, од које је толико у животу страдао. Он је узео да проучава посланице апостола Павла, и оне су му разријешиле загонетку

његове природе, упутивши га вјери, јер „вјера претходи разуму.“ Сад је од вјере он прешао к знању.

„Што ја љубим, кад љубим Бога? Упитао сам земљу, и она ми је одговорила: „Ја нијесам то, што ти љубиш“; упитао сам море и пучине његове и све живе створове, и они су ми одговорили: „Нијесмо ми твој Бог, тражи га изнад нас“. Ја сам упитао ваздух и све ваздушне просторе и све што живи у њима и то ми је све одговорило: „Ти се вараш, нијесам ја твој Бог!“ Упитао сам небо, сунце, мјесец и звијезде: „Ни ми нијесмо Бог твој, којег тражиш!“ — одговорили су ми они. Онда сам упитао све ствари, које је мој поглед обухватити могао: „Кажите ми, да нијесте ви мој Бог, и што ми можете о Њему рећи? — Оне су повикале све у један глас: „Он нас је створио!“ Моје питање — то је моја непозната тежња, а њихов одговор — њихово биће и љепота.

У својијем „Признањима“ Августин нам открива читаву психологију човјековог срца, из које педагог може да поцрпи више, него из многијех теоријскијех расматрања о васпитању. Он нам предочава сву снагу првијех утисака младости и моћ материнског утицаја на дијете. Он нам даље, раскрива унутрашњу борбу човјековог духа, који тражи сталне основе за себе. Из њих ми видимо такође, како једна ријеч, или једна мисао, коју је неки мислилац из прошлости исказао, кад се сретете с успаванијем идејама у души човјековој, може им показати савршено нови пут, кад та мисао учини, да нам постане јасно оно, што је до тада било за нас само предмет неке нејасне тежње, и кад одједанпут поруши све оно, што је човјек прије признавао и волио. Из њих ми, најпослије, видимо, како природа човјекова, послјије периода млађане наивности, прелази у период унутрашње сумње и мучне борбе, и како се унутрашње силе духа таласају тијем јаче, чим је богатија и живља природа човјекова, док он, најпослије, уморен бурама, не бачи сидро у тихо пристаниште вјере.

Ток васпитања у источној цркви.

У бурноме покрету, који је познат у историји под именом „велике сеобе народа“ пропале су на свагда школе граматиста и ритора. Црквени клир у IV, V и VI вијеку остао је као једини носилац знања, и они су једино отварали школе, које су имале искључиво богословски карактер и то како на западу, тако у неколико и на истоку. Све науке обрађују се у инте-

ресима вјере и стају у службени однос према богословији, изгубивши сваку слободу и самосталност проучавања.

У Византијској царевини, заборавља се брига о просвјети народној, а мјесто ње истичу се научне тежње неколицине научењака, које су штитили византијски цареви, али који су поред свега тога били лишени свакојега стварајућега дара. Но опет на истоку, у крилу православне цркве, непрестано су чували остатке класичнога знања и творевина, док на западу тога није било. Младићи, који су се спремали за државну службу у Византији, изучавали су Омирове пјесме и политичке списе грчкијех философа.

У Византији нијесу се занимали писањем само духовници, но су писали и свјетски људи, цареви, државници, па и женске, — а писали су баш на грчком језику. Грчка философија изучавала се је и у манастирима и у манастирскијем школама; овдје је био постављен темељ и хришћанској вјештини, нарочито музици и зидарству.

У источној царевини било је још и царскијех школа, а није их сасвијем нестало, као што је то било на западу за вријеме велике сеобе народа. Из Византијске империје пренесене су биле на запад у вријеме крсташкијех ратова и идеје грађанскога права (Болоња).

Уопште у источној цркви, као напосредници старога класичнога научнога блага, поред све богословске струје, чувала се је чиста и објективна љубав према наукама. Али школе се нијесу развиле колико треба, јер оне нијесу биле продукт унутрашње потребе, него су отворане и затворане по вољи својијех високијех покровитеља, и нијесу стојале у свези с животом, но су биле ограничене на извјесан број дилетаната и мецената; најпослије, нијесу увијек за предмет изучавања узимале јелински живот, но је и у њима владао формализам и схоластика своје врсте.

Истина, и у источној цркви владао је дух конзерватизма и чврсто се је држала установљенијех догмата и обреда, али у њој није било, нити у политичноме животу, нити у васпитању оне једностране искључивости, властољубља и нетрпљивости, коју видимо у римској цркви, која је узела у своје руке цио живот западнијех, још онда варварскијех народа. Државна власт у Византији била је силна и окружена је била сјајем и блијеском. Цареви су потпомагали школе и снабдијевали су их учитељима и библиотекама на рачун државне благајнице. Поука у тијем школама оснивила се је на хришћанству и на грч-

кијсм класицима, премда је у њој владао мртви формализам. За те заводе постојало је огромно здање, које се је налазило међу царском благајницом и црквом св. Софије. Ту се скупљала колегија или факултет од 12 духовнијех лица, као учитеља различитијех наука; на челу им је био царски директор, који је заједно с научењацима, који су били под његовом управом, имао решавајући глас у придворном кругу. Предмети за изучавање били су: граматика, риторика и философија. Сви ти предмети предавати су врло скучено и сухо; унапређења није учињено никаквога, него је владала у њима потпуна укоченост и застој. Осим тога, читали су разне класичне списе у стиховима и у прози, али цио тај класицизам чудновато се је укрштао с хришћанско-црквенијем елементима. Поред читања свјетскијех писаца, читала се је у исто доба и Библија и списи св. отаца. Отуда је и произашла она двострукост византијског говора и писања, у којему се јарки источни тон, који је позајмљен из старозавјетнијех књига, слива, премда не увијек хармонично, с финоћом и углађеношћу атичкога стила. Све остале науке-осим филологије, биле су најужасније изнаопачене. Римска исто, рија претворила се је у зборник простијех прича, па и само римско право било је још за Аријеме Јустинијана страшно осакаћено, јер су његови вјеројасни дравници, почевши од Трибонијана, изостављали да тога опоменика римскога права све, што је напомињало начела старе слободе, а остављали су само оно, што је одговарало новијем појмовима о правима свјетске власти. Математику су цијенили не као науку, него само у толико, у колико се је могла примијенити на пракци. Медицином су се мнозина бавили, но то су били прости компилатори, а у њој није било онога емпиричког метода, без којегга, разумије се, нијесу могле постојати ни природне науке у опште.

Народна просвјета, у правоме смислу ријечи, стојала је у Византији, као што смо већ рекли, врло ниско. Главна за-даћа васпитања састојала се у томе, да се дијете навикне на уздржавање, а сва се поука сводила к интересима вјере, пошто се је и живот човјеков цијенио само у толико, у колико је био посвећен небу; у обичном пак, земаљском животу, владала је грубост, као плод простоте и незнања. Калуђери су се, при поуци дјеце и неписменијех људи у науци вјере, користовали иконама, које су служиле као „књиге за оне, који не знају читати.“ Св. Писмо учило се је обично буквално и на памет. Као што је уопште у животу свију народа, који су улазили у састав Византијске царевине, владала укоченост и застој, тако

је било и у васпитању, али, поред свега тога, ми смо томе баш обавезни, што су се сачували остади старога класицизма и, што је још главније, што су се сачували чисти и нетакнути догмати и обреди првобитне апостолске цркве, који су утврђени на васионским саборима. Просвјета се није развијала, али не због тога, што би црква својом влашћу томе сметала, него због другижих разлога, — црква се је баре показала као вјерна чуварка старога научнога блага, које је доцније морало пријећи у наслједство препорођенога запада. Али вршећи ову мисију, Византија је и умно и политички замрла, нешто ушљед унутрашњијех нереда и страшнијех злоупотреба власти, а нешто ушљед нападаја разнијех турскијех племена и фанатичкијех и ватренијех Мухамедовијех пошљедовача. Осим тога, судба Византијске царевине, која је увијек остала вјерна хришћанству, као год и судба западнијех народа, јасно показује, да сама вјера није била довољна, да осигура прогрес човјечанства, јер се она без знања може преокренути у сујевјерицу и формализам; а међу тијем видимо и то, да пропали класички свијет, пошто је остао без вјере и пошто је заједно с њом изгубио и своју наравствену моћ, није се могао даље развијати на темељу самога знања. Прави прогрес и право васпитање могуће је само онда, ако се човјечанство хармонично развија, како у погледу умном и научном, тако и у погледу религијозно-наравственом, међу којима је потребито да постоји таква исто равнотежа, каква је потребита и међу разумом и осјећањем свакога појединога човјека.

Значај Арабљана у историји васпитања.

Осим што је на развитак западног изображења утицала источна црква, — утицали су на то такође и Арабљани својим научно-религиозним тежњама. Кад се је међу Арабљанима појавило мухамеданство, исток је још једном стао на челу свјетске цивилизације, још једном је предњачио човјечанству у наукама, вјештинама и просвјети у опште. Ова нова источна култура прешла је, послје крсташкијех ратова, и код јевропскијех народа, који су наслиједили римско изображење. По своме поријеклу и основном карактеру ова култура није била чисто арабљанска, него је постала у оно доба, кад се је у Азији, Африци и Шпанији арабљанска култура слила с грчком и кад су они од Индијанаца и Персијанаца узели философију, астрономију и поезију. Главни виновник овога културнога покрета био је генијални Мухамед (род. 571 г. по Р. Х.). Он је такође

истакао идеју *једнога* Бога и њом је сва арабљанска племена ујединио у један народ, који је заузео прво мјесто на истоку. Поред све једностраности и искључивости Мухамедове вјере, која је била удешена према духу и потребама источнијех народа, она је у почетку пробудила код Арабљана нови духовни живот. У освојеној Шпанији, особито за вријеме Омајада, који су утврдили свој пријестол у Кордови, науке и вјештине дошле су до врло високога развика и цвјетања; највише су пак, као што је познато, штитили науке и вјештине Абасиди, а нарочито највећи од њих — Харун-ал-Рашид.

У исто доба процвјетале су и арабљанске школе, које су по својој научној правци стојале више тадашњијех чисто јевропскијех школа. Више школе, као год и други заводи за народну просвјету, налазиле су се под заштитом врховне власти. Код сваке џамије била је и школа. У тијем школама осим читања, писања и основа из граматике, учили су одломке из старијех и новијех арабљанскијех писаца и правила из Корана; ово потоње, разумије се, учили су на памет. У опште Арабљани су имали велику вољу за књижевни рад. Још за вријеме Пророка страст за изучавање језика и поезије била је код њих тако велика, да су се многа племена занимала скупљањем народнијех пјесама и таквом исто вољом, с каквом су се занимали и генеалогичом својих војвода и племенитијех коња. Коран је само утврдио арабљанске народне обичаје и у народној поуци заузео је прво мјесто. У сјеверној Африци још до данас постоји обичај, да дјеца морају прочитати цео Коран, и онога који најприје ту задаћу изврши свечано проводе кроз град уз опште одобравање; уз ово још пјевају и моле, да се даде награда ономе, који се је одликовао, на што цијела пратња за знак потврде одговара „амин!“ У другијема мухамеданскијем земљама родитељи прошетују одликовано дијете на богато окићеном коњу и са свештеном књигом у рукама. Ово доказује колико су Арабљани цијенили религиозно васпитање и поуку. Поука међу шпанолскијем Маврима, особито при усменијем и писменијем вјецбама и граматичи, ишла је строго систематички и методички.

Младићи су свршавали ову школу до 15-те године, а од тада па до 20-те године они су путовали с научном сврхом и посјеђавали су знамените научењаке, који су читали своја предавања јавно. Та су предавања држата из научне граматике, богословије, грађанскога и црквенога права, логике, философије, дијалектике, тумачења корана и различитијех предања и т. д.

Доцније су млади Арабљани ступали у нарочите академије, у којима су већином предавали богословију, права, философију и филологију. За природне науке постојали су особити заводи; медицину су изучавали у болницама. Професори и ђаци живјели су заједно у истоме здању. Лекције су или читане слободно, или су их диктирали, а ђаци би записивали. Арабљанске академије у Шпанији посјеђавали су и хришћански ђаци из западне Јевропе, и отуда је постао онај научни правац, који је тако благотворно утицао на науку, особито — на философију, математику, медицину и на цио унутрашњи живот препорођенога запада. Из дјела једнога арабљанскога писца, о којему помиње Шлосер у својој историји, види се у неколико метод, по коме су предавали коран и схоластичку богословију у вишијем школама Шпанскога калифства. Тај писац, који је по прилици сам био професор академије, набраја 25 предмета, који се морају знати, да би се Коран могао разумјети. Међу тијема предметима долази: тачно знање језика са свијема граматичкијема финоћама и појединостима; знање сура, глава, стихова, ријечи и писмена, што се садрже у Корану; да се умију поправљати погрешке преписивача; да се знаду сва важнија мјеста Корана, коментари, арабљанска граматичка конструкција, разни варијанти Корана и историја текста; да се на основу самога Корана може доказати његова божанственост; да се умије водити полемика, да се зна свега и однос међу појединим мјестима у Корану и да се објасне разна противурјечија; да се знаду историјски факти, на које се односи сваки стих; да се зна етика или наравствена философија Корана, а тако и разна предања; осим тога логика, метафизика, мухамеданско црквено право; најпослије: тајни, преносни и богословски смисао ријечи у Корану и т. д. Историја наука, које су постале и развиле се код Арабљана, а које воде свој почетак од вишијех византијскијех школа, занимљива је за нас у томе погледу, што се њом може да објасни правац и састав западно-јевропскијех наука у схоластичном периоду, а дијелом и у доба препорођаја.

Научне педагогије код Арабљана није било. Али поред свега тога чувен је и у томе погледу један њихов писац, а то је Ибн-Тофаил (умро 1190 г. у Севиљи), који је својим дјелом „Син природе“ заслужио, те може бити назван арабљанскијем Русо. Ово је дјело било признато код свију најизображенијих мухамеданскијех народа као ремек-дјело по педагогији, превађано је било на јевропске језике, а на инглески и неколико пута, одакле је прешло и у њемачку књижевност. Основна

мисао овога дјела јест та, да човјек који одрасте изван покваренога људскога друштва и који ни у колико није познат с позитивном религијом, може потпуно познати Бога из природе.

Наука позитивне религије није ништа друго, до „прилагођивање к појмовима масе.“ Истина, та је наука по својој суштини истинита и не може се одрицати; али она се задијева у чулне слике и обраћа одвећ много пажње на спољашње форме и обреде, пријетећи казном или обећавајући награду, имајући у виду особито неваљале људе, који не могу бити друкчије уздржани од неваљалства, јер им је недоступна истина сама по себи. Од природе је пак човјек чист, те према томе може сам непосредно познати божанствену истину у свој њеној чистоти.

На тијем идеалнијем начелима Ибн-Тофаил жели васпитати својега „сина природе.“ То је било дијете, које је родила царска кћи, која је због љубави затворена била у једну кулу. Одмах пошто се је родило, затворено је било у један сандук и бачено у море; али валови морски избаце сандук на једно пусто острво океана, гдје кошута својијем млијеком дијете одгоји. Живећи заједно са животињама и тицама, а потицано инстиктом самосачувања, дијете се је многоме којечему научило, тако да је већ од седам година умјело да себи одијело направи. Од тада су се све више развијала његова осјећања и мисли, док није дошао до „трипут по седам година.“ Посматрајући биљке, животиње и камење, он је дошао до познавања највишега бића. Његово је развиће ишло мало по мало према годинама, почевши од најпростијег познавања ствари, па до највишега. Прва његова познања оснивају се на спољашњијем чулима: физика је била прва наука, коју је он пронашао. Мало по мало он прелази од онога што је јединично к ономе што је опште, од појава — к узроцима. Прво што је постало предметом његовога духовнога посматрања, то је био облик предмета, јер је облик она сила, која се унутра у предмету налази, и располаже га за онај рад, који му је својствен. Сваки рад произилази од облика, а материја игра само споредну, управо службену улогу, и сва се разноликост облика своди к једноме прво-узроку, који дјелује у свијем стварима у опште. Тако се је „сину природе“ јасно открило оно, о чему гласи изрека Корана: „Ја сам његов слух, којијем чује, и његов вид, којијем види.“ Поред свега тога он се још сумња: да ли је један само узрок за све што постоји, или их има много. Он својом мишљу дубоко посматра природу и њен звјездани свијет.

Њему постаје јасно, да цио чулни свијет мора имати границе, јер је у видљивој природи све ограничено. Посматрајући облик свију предмета, он налази да је сферичан и у свему проналази унутрашњу, узајамну свезу. Он опажа кретање небеснога свода и не сумња се, да васиона исто тако живи, као и сваки други живи створ. Као резултат његова размишљања јавља се код њега увјерење, да, ради објашњења јединства у свему видљивој свијету, треба претпоставити један узрок, једнога виновника, који не будући свезан ни с једнијем предметом, у исто доба се налази у свакојему; који се не налази ни изван, ни унутра видљивога свијета; који постоји сам по себи, слободан од свакога несавршенства и непромјенљив у себи самоме.

Сада „син природе“ у хармонији свијета види свуда дах божанственога духа. Његово срце и његов разум, одвојивши се од спољашњега, чулнога свијета, обраћају се свијету унутрашњему, натприродном, духовном. У исто вријеме он почиње размишљати о својој сопственој мисли и погружава се у самога себе. Он појима, да његова спољашња, материјална чула не би била у стању открити натприродну, нематеријалну истину, јер онијем што је материјално може се долазити у додир само с онијем, што је такође материјално, а само духом — постизати истину. Ми можемо и морамо без помоћи нашијех тјелеснијех органа чулних, суштином нашега мислећега духа, постизати виши, духовни свијет; из овога треба извести закључак, да је та суштина нашега духа сама нематеријална, и да све оно, што примамо од онога што је материјално, још не чини оно, што је битно у нама. Материја је промјенљива и ништавна. Ослободити се од њеног рушећег утицаја, као што су од тога слободне звијезде, — то је сад постала највиша задаћа „сина природе“, и уложио је све силе својега духа, да ту задаћу ријеши. Оно што је тјелесно, мислио је он, јест основ за различност и разједињење; у нашој пак простој, нетјелесној сили за познавање и оно што познаје и оно што се познаје јест једно, — и у томе смо ми слични онијем небеснијем, блаженијем свјетилима. Она задовољава потребе свога тијела само у ономе, што је најпростије, што је природно и одвећ потребито. Чулност и фантазија покоравалу се разуму. Он тежи да се удаљи од познавања онога што је само спољашње и да посматра само своје унутрашње биће. Он тежи као да се изгуби у самом себи, да његова мисао о ономе што је најсавршеније не би била већ ничим помућена. И он чује у себи неки унутрашњи глас, који га пита: ко је тај, најпослије, што господари над свијем? — и

добиа одговор: Једини свемогући Бог. Удубивши се у то са-мопосматрање, он види и чује оно, што није виђело ничије око, што није чуло ничије ухо, и што није још улазило ни у чије човјечанско срце. Он постизава једнакост и истовјетност свога бића с бићем Највишега Суштства. У Богу се њему открива све. Божанствена свјетлост разлива се свуда; различни створови примају је различно, према степену њихове пријамљивости, и само чисти — примају је у свој чистоти; но поред свега тога, та свјетлост остаје увијек иста. Сада „син природе“ види својим духовнијем оком слику Божанскога Бића, не разликујући себе од Бога, а у исто вријеме не будући потпуно једнак с њим, јер је он дух, који живи у вишијем надзвјезданијем сферама, дивота и величанство. Посматрајући с те висине, на коју се попео, цио остали свијет, „син природе“ види у свему — и у небеснијем свјетилима, и у разноликости природнијех предмета, и у души човјечној — само одблијесак тога најчистијег, бесмртнога духа или Бога...

Нема сумње, да је Ибн-Тофалл познавао науку александријскијех философа, и да је њој у своме психолошком роману шљедовао. У осталом већина арабљанскијех научењака придржавала се Аристотеловој, како су га у доба схоластике разумијевали. Теорија Арабљана Авероеса (Ебн-Рошда) из Кордове о односу душе према тијелу, која је саставио по Аристотелу, била је примљена и у хришћанскијем школама и одржала се све до XIV. вијека.

Кад је хришћански фанатизам уништио Арабљане у Јевропи, а кад су дивље орде сломиле њихову политичку моћ у Азији, онда је погинула и висока култура тога даровитог народа, која је цвјетала у многобројнијем школама, а под заштитом паметнијех господара, али је оставила дубоко урезани траг у изобраењу како истока, тако и запада.

Поука и васпитање у средњему вијеку на западу.

У западној Јевропи манастири су у средњему вијеку служили као расадници науке. Манастири су се јавили као резултат хришћанске тежње, да се удаље од свјетске саблазни и да се у манастирскоме заклону потруде за спасење душе.

Као оснивач калуђерства на западу сматра се св. Бенедикт, који је уредио манастир близу Неапоља. Правила овога манастира послужила су као образац за много другијех манастира.

У многијема манастирима биле су и школе. Ове школе биле су и ниже, и средње, и више. У њима су се учила она лица, која су се спремала за више дужности у црквеној јерархији. У осталом, у тијем су се школама често учили и они, који се нијесу спремали за духовну службу. По примјеру манастира, школе су биле осниване и поред цркава.

Главни предмет поуке у манастирскијем и црквенијем школама био је закон Божији. Други наставни предмети играли су споредну улогу.

Наставни систем у манастирскијем и црквенијем школама с временом се је промијенио и уређен је особити течај, у који су улазиле *седам* тако званијех *слободнијех вјештина* (*septem artes liberales*), које су се дијелиле на два течаја: *млађи* (*trivium*), у који је улазила граматика, дијалектика и риторика, и *старији* (*quadrivium*), у који је улазила музика, аритметика, геометрија и астрономија. По себи се разумије, да се је, како у млађему, тако и у старијему течају поред ових предмета, предавала још и вјеронаука, црквена историја и читање с писањем.

Метод поуке био је чисто механичан. Све се је учило на памет. Ученици су учили на памет готова правила, а нијесу их сами изводили самосталнијем мишљењем. Да би лакше дотични предмет научили на памет, често су га излагали у стиховима. Наставни језик био је латински. Ученици не само да су морали на томе језику учити предмете, него су морали њим и говорити међу собом. Строго су кажњавали онога ученика, којег би опазили да у одређенијема часовима не говори латински. У школама су уређивали по некад и тако зване диспуте, т. ј. научне препирке, које су држали такође на латинскоме језику.

Дисциплина у средњевјековнијем школама, а нарочито у манастирскијем била је врло строга и сурова. Разноврсне тјелесне казне практиковане су врло често. У одређене дане, и то обично у дан суботни, кажњавали су оне ученике, који су штогод скривили, или се небрежно к науци односили.

Но поред све строге дисциплине, давали су ученицима неке дане за одмор и забаву. У празничне дане ученици су давали представе тако званијех мистерија, или су ишли у шетњу, или су учествовали у народнијем свечаностима.

Ученици су се мало оплемењивали казнама. Они су били врло груби. Бој ученика једнога разреда с ученицима другог разреда — била је обична појава. Често пута такви бојеви

прелазили би и на улицу. Од ученика су који пут страдали и грађани, тако да су градске власти морале употребљавати различите мјере против њих.

Свака школа налазила се је под надзором тако званог *схоластера*, или *схоластика*. Он је држао испите, кажњавао ученике, одређивао течај учења и т. д. Њему су били подвласни *ректори* или *магистри*, који су се занимали предавањем наставнијех предмета. Ректори су имали помоћнике између старијих ученика, који су морали како у школи, тако и изван ње пазити на владање својијех млађијех другова. Пјевање су предавали *каншори*. Они су осим тога обично и послуживали при богослужењу.

Манастирскијех и црквенијех школа није било много, те и нијесу оне могле бити довољне за ширење просвјете у народу.

Радња овијех школа мало се је могла опазити. Не само прости народ, него и лица из вишијех сталежа често пута нијесу знали ни читати ни писати. Требало је предузети много енергичније мјере, да се подигне ступањ народног изображења. Такве је мјере и предузео Карло Велики, да рашири просвјету у својој пространој држави.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
Карло Велики.

Карло Велики ~~на~~ ~~мислио~~ ~~је~~ ~~био~~ да подигне наравствени и умни ступањ свога народа, а ~~знао~~ ~~је~~ ~~да~~ ~~то~~ ~~постићи~~ ~~може~~ ~~само~~ ~~просвјетом~~. Ради овога он је прије свега приморавао духовништво, да се брижљивије заузима око поуке и васпитања у манастирскијем и црквенијем школама. Епископима наређивао је, да се брину око подизања школа у онијема мјестима, у којима их још није било. Свештеници су дужни били да поучавају дјецу својих пароксија у закону Божијему, читању и писању.

Ради вишега изображења Карло Велики уредио је при своме двору вишу школу, у којој су се учили књажеви и дјеца вишијех придворнијех лица и знатнијих племића. Та је школа била нешто налик на академију. Наставници су морали не само поучавати дјецу, него и сами радити на унапређењу науке. Ова придворна школа служила је као расадник, одакле се је ширила просвјета на све стране. Сами Карло Велики почео је да учи већ у зрелом добу читање, писање, рачун и друге наставне предмете, јер у младости није био добио никаквога изображења. Он је веома љубио просвјету, те је с тога шти-

тио оне, који су се занимали науком и привлачио у свој двор научене људе онога доба. Тако н. пр. он је из Инглеске позвао познатога научењака Алкуина.

В а с п и т а њ е р и т е р а .

У средњему вијеку постао је ритерски сталеж. Васпитање њихово представља нам неке особитости. Онај васпитни правац, који је владао у манастирскијем школама није могао задовољити ритере. За њих није било толико потребито да науче тако зване „седам слободнијех вјештина,“ колико да умију јахати, владати оружјем, стријељати, пливати, ловити, састављати и пјевати пјесме. Према потребама и захтјевима ритерскога сталежа било је удешено и васпитање онијех лица, која су се за тај позив спремала.

До седме године дијете је живјело у кући својијех родитеља, под надзором матере, која је пазила, да се код дјетета развије језик и извјесни начин понашања. Игре, којијема се је дијете код куће бавило, наликовале су на ритерске турнире.

Пошто би дијете напунило седам година, давали су га у туђу племениту породицу. Што је дијете из више породице било, то су га у вишу и знатију породицу давали. Најзнатије породице старале су се да даду своју дјецу у краљевски двор. Живећи у двору, или у каквом ритерском замку, као паж, дијете се је учило свему што је дивно и ритерско. Ритери су служили дјетету као идеал, који је оно желело да достигне. Госпођа од куће, коју је он морао послуживати, развијала је код њега ватрену ревност према вјери и пазила је на његово понашање. Скупови знаменитијех ритера и њиховијех госпођа, натјецања пјевача и музика у замку помагали су, да се код младога пажа развије естетично осјећање.

Кад би пак навршио четрнаест година онда су га посвећавали за *оруженосца*. То је посвећавање вршено с особитом свечаношћу. Младић у бијелом одијелу, са запаљенијем свијећама, приступао је к олтару. Ту му је свештеник читао молитву и предавао сабљу, те га тијем посвећавао за оруженосца. Од тада се је оруженосац увијек морао налазити близу својега ритера и чинити му потребите услуге. Он му је доводио коња, придржавао венџије да појаше, сретао и пратио ритерске госте и чинио им потребите услуге, а кад би ритер куд-год путовао, овај га је свуда пратио. Оруженосац је морао увијек говорити особито уљудно, бити предусретљив према свакоме, а у исто вријеме држати се достојанствено. Игре, које су чи-

нили оруженосци, јачале су њихово тијело, развијале храброст и будиле код њих чежњу за славом. Ове су их игре спремале за будућа патјецања на турнирима.

У двадесет другој години оруженосац је био посвећаван за ритера, ако је био за то достојан. Његов господар ударао га је мачем по рамену и тијем га је производио за ритера. Примајући ово звање, млади ритер морао је положити заклетву, да ће љубити истину, служити правди, поштовати Бога, бранити вјеру, штитити слабе и немоћне, а особито удовице и сироте, бити поштен и племенит, да ће бранити част својијех другова, да ће чувати од увреда госпођу срца свога и жртвовати за њу све, па и сами живот.

Многи ритери путовали су, ради извршења својијех ритерскијех завјета, по различитијем туђијем земљама; а неки су ради тога ступали и у калуђерски ред.

Најважнија страна ритерскога живота и васпитања била је естетична. Ритери су високо цијенили пјевање и игру, а многи су од њих били сами пјевачи. Ритерски скупови и игре праћене су увијек пјесмом и музиком. На таквијем скуповима пјевачи су се често међу собом патјецали.

Али поред свега нашога сјаја, ритери нијесу имали школа. Њихову дјецу обучавао је домаћи свештеник, који их је учио да читају и да пишу, а некад предавао им је и латински језик. Знатнији ритери добијали су изобразење у придворној школи. Већина ритера ограничавала се је на домаћу поуку. Ако су родитељи жељели будућему ритеру дати и озбиљније изобразење, шаљали су га у манастирску или у црквену школу. Али с временом све су ређе шаљали у те школе она лица, која су се спремала за ритерски позив. У исто доба све је виши број бивао таквијех ритера, који нијесу знали ни читати, ни писати. То је послужило као један од главнијех узрока ритерске пропасти. Но било је и другијех историјскијех узрока за то, као н. пр. постанак градскога сталежа, који је, благодарећи своје труду, добио и материјалну и наравствену силу, те је могао супарничити с ритерством. Осим тога проналазак праха, уређење војске и ојачање врховне власти много су припомогли, да ритерство пане, и заиста при крају XVI. вијека оно је савршено пало.

Градски сталеж и градске школе.

Градски сталеж добио је велики значај, нешто благодарећи труду, раду и трговини, а нешто благодарећи некијем повласти-

цама, које су краљеви давали градовима. Уређење занатлијски-јех еснафа, или удружења, још је више помогло, да се градски сталез ојача. Еснафима је била сврха, да унапређују занате. Еснафи различитијех градова, па и различитијех земаља чинили су међу собом савезе, а тијем су олакшавали међусобни саобраћај и брже ширили разне мануфактурне израђевине.

Заједно с повећањем својега материјалнога благостања градски сталез почео се је бринути и о просвјети. Они су звали, да за практички рад мало врједи манастирске и духовне школе, за то су почели откривати своје градске школе, које би задовољиле потребе занатлијског и трговачког сталеза. У тијема школама учили су да читају и да пишу на матерњем језику и да умију водити разна трговачка писма. Осим тога они су учили и рачун, као и нека познања из земљописа, историје и природнијех наука, која су потребита за занатлијски и трговачки рад. Обим поуке из овијех предмета много је завио од учитељеве спреме. Течајем времена увели су у градске школе и латински језик и тијем су измијенили чисто народни карактер тијех школа. Од овијех школа постале су доцније у Француској тако зване колегије, а у Њемачкој — биргерске или градске школе.

И ако су градске школе имале чисто свјетски карактер, опет се нијесу могле ослободити од утицаја духовништва. Духовништво је рачунало, да оно има искључиво право да руководи народном просвјетом. Градске власти нијесу хтјеле допустити, да се духовништво мијеша у њихове школе. Због овога су се често догађале свађе међу духовништром и градскијем властима.

Учитељи у градскијем школама више пута нијесу били спремни за свој рад. То су била таква лица, која нијесу могла себи наћи другога, згоднијега рада, н. пр., то су били или чиновници који су проћерани из службе или калуђери, или лица проћерана из причта црковнога и т. д. У осталом, бољијех учитеља у то врјеме нигдје није било. Учитељу се је давало врло оскудно издржавање, тако да су они морали допуњавати оно што им недостаје или другијем радом, или даровима дјецијих родитеља.

Учитељска мјеста нијесу била стална. Сталнијех учитеља при школама није било. Ушљед овога они су прелазили из једнога града у други и нудили своје услуге градскијем општинама. Отуда су постали тако звани „скитајући се учитељи“.

У то доба ушло је у обичај, да и ђаци прелазе из једнога града у други, да би могли слушати боље учитеље и научити штогод ново. Ово сељакање доказује, да се је већ у то вријеме била у народу пробудила тежња за науком.

Прелазак из једнога града у други ђаци нијесу чинили јединично, него гомилама, по неколико њих, дјеце и младића. Млађи ученици зависили су од старијих и обвезивали су се, да послужују своје старије другове. Често су се овакви ученици нуждавали у средствима за живот и морали су се издржавати или милостињом, или, по који пут, и отимањем и крађом, што се је на сивашњему школскоме језику називало „стријељањем“; због овога народ је и саме ђаке назвао „стријељци.“

С в е у ч и л и ш т а .

У средњему вијеку постала су и свеучилишта. Она су постала отуда, што су се поједина лица, која су тежила за знањем, груписала око овијех људи, који су кадри били да им даду различита знања и да их руководе у умноме раду.

Прва свеучилишта отворена су у Болоњи и у Салерно у XI в., у првом су се изучавале правничке науке, а у другом — медицина. У скороу Тиско доба основана је била и у Паризу иста школа, која се је доцније тако претворила у свеучилиште, кад су се у њу скупили представници различитијех наука и саставили једну цјелину. У овој школи понајвише су се изучавале богословске науке. Она је доцније постала тако позната, да су се у њу скупљали ученици из свију јевропскијех држава. Због Роберта Сорбона, који је први у овој школи почео своја предавања, она се је назвала *Сорбона*.

Од XIV в. почела су се отварати свеучилишта и у другом јевропскијем државама, а већ при крају XV в. било их је у самој Њемачкој око петнаест.

Нема сумње да су ова свеучилишта, поред све схоластике, која је у њима за дуго владала, имала велики утицај на изражање у Јевропи. Њихов се утицај особито показао у тако званоме „препорођају старијех класичнијех наука и вјештина,“ или, како се друкчије говори, у „препорођају класицизма.“

П р е п о р о ђ а ј к л а с и ц и з м а .

Од XIV в. пониче у Јевропи тежња за изучавањем старијех римскијех и старијех грчкијех наука и вјештина. Та се је